

OLINKO DELORKO

NARODNE PJESME SINJSKE KRAJINE

(PJESME TRADICIONALNOG SADRŽAJA)

UVODNA RIJEČ

Ako nijedna od triju pravih narodnih pjesama, a te su: »Kad se ženi Sibirjanin Janko...«, »Pisma od Sekule...« i »Pisma od grada Zadvarja...« (i to ona iz prvog a ne drugog izdanja) što ih je Kačić donio u svom »Razgovoru« nije zapisana u samom Sinju ili na području bliže ili dalje okolice toga grada, ili ako ona tri stiha rijetke pjesničke snage:

Jaše konja Marko Kraljeviću,
s jednom zmijom konja zauzdaje
a druga mu za kandžiju služi...

što ih navodi Sibirjanin Ivan Lovrić (oko 1754 — 1777) u svome djelu objavljenu u Veneciji 1776. na talijanskome jeziku pod naslovom »Osservazioni di Giovanni Lovrich sopra diversi pezzi del viaggio in Dalmazia del signor abate Alberto Fortis...«, a koje sam ja ovdje naveo prema Kombolovu prijevodu te Lovrićeve knjige u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu iz god. 1948. (str. 107), također nisu zapisana u onim krajevima, onda Vuku Stefanoviću Karadžiću pripada osobita zasluga što je on bio prvi koji je publicirao ništa manje nego dvanaest pjesama iz onoga kraja. Istina, dvije su od tih pjesama tiskane poslije njegove smrti u V knjizi čuvena njegova zbornika »Srpske narodne pjesme«, ali je zato za njegova života ugledalo svjetlo dana osam pjesama u I knjizi, i po jedna u II i III. A za sve njih piše da su iz Sinja.

O umjetničkoj vrijednosti pjesama zapisanih u onom kopnenom srednjodalmatinskom gradu ili u njegovoj bližoj, a možda i daljoj okolici, a objavljenih u I Vukovoj knjizi ja sam već pisao pred dvije godine i to baš na stranama ove iste publikacije u prilogu »Sinjske pjesme iz prve Vukove knjige i neke njihove kasnije nađene varijante« (v. »Narodna umjetnost«, knj. III. 1964—65, str. 3—16) i mogu ovdje samo ponoviti da te pjesme po umjetničkoj uspjelosti idu među najbolja ostvarenja čitava Vukova sakupljačkog rada, pa prema tome,

naravno, i među najjače priloge hrvatske usmene poezije uopće. A to nije malo. Tih osam pjesama u I knjizi Vukova zbornika¹ mahom su balade ili romance; romanca je i pjesma koja se zove »ženidba Jakšića Mitra« a nalazi se pod br. 95 u II knjizi Vukova

*Guslar i kazivač pjesama Dujo Bešker, selo Dicmo
Foto: J. Miličević, 1965. (Institut za narodnu umjetnost)*

zbornika i po nekim izrazima u njoj (paka itd.) kao da ju je kazivao isti kazivač koji je kazivao ili pjevao i onih osam pjesama iz I knjige. Uz put spominjem da je početak te romance, a onda i dobar njezin dio, svojim sadržajem nalik na početak a i na dobar dio odulje epske

¹ V.: br. 300^a, 308^a, 342, 615, 730, 742, 748 i 760.

pjesme iz Dubrovačkog primorja od koje je jedna varijanta publicirana, a druga se nalazi u rukopisu.² Međutim kao što je Vukov zapis iz Sinja u II knjizi romanca, tako je i onaj u III pod br. 77 a zove se »Zaručnica Senjanina Iva« balada. Ona je opet jednim svojim dijelom a posebno samim tragičnim završetkom nalik na pjesmu br. 342 (»Smrt Ivana i Jeline«) iz Vukove I knjige, također zapisane u Sinju. U svakom slučaju i ove dvije pjesme, tj. prva iz II, a druga iz III knjige, po pregnantnosti izraza pa stanovitoj kondenziranosti iznošenja onoga što se dogodilo, znače uspjele radove našega stihovanog folklor. No dok su pjesme iz I, II i III Vukove knjige iz Sinja bile, kako smo vidjeli, ili balade ili romance, one dvije iz V knjige od kojih se jedna zove »Kokanov mali ručak« a druga »Jare vojvodino« idu u šaljive narodne pjesme.³ Moram, doduše, istaknuti da za drugu pjesmu, tj. onu koja se zove »Jare vojvodino«, ne kaže kao za onu ispred nje da je iz Sinja, ali način i rječnik kojim je ta pjesmica oblikovana (sastoji se u sve od četiri stiha) pokazuje svakom iskusnijem poznavaoocu tekstova narodne poezije iz Dalmacije da je ona i po tome što je donesena u neposrednoj blizini sinjske pjesme, a i po čitavoj svojoj fakturi (a na kraju i po ikavštini kojom je spjevana) iz »zajedničke vreće« isuta. Za pjesmu pod br. 628 (»Kokanov ručak«) veli se da ju je kazala u Sinju »jedna baba rimskog zakona«, a ja mislim baš u povodu te naznake da su sve pjesme iz Sinja koje su donesene u Vukovim knjigama »Srpskih narodnih pjesama« (knj. I, II, III i V) zapisane od jedne osobe i da bi baš ta osoba mogla biti ta »baba rimskoga zakona«, pa da prema tome već na samom početku zapisivanja pjesama u Sinju, a vjerojatno i njegovoj okolini, imamo ženu kao kazivača vrlo uspješnih pjesama tipa balade i romance, što se događalo a događa i danas i u ostalim krajevima Dalmacije, gotovo jednako u onim na kopnu kao i u onim na moru, pa da prema tome treba s oprezom primiti Murkov navod u I knjizi djela »Tragom srpko-hrvatske narodne epike« (Zagreb, 1951. izd. JAZU) pod naslovom »Sinj« na str. 195 kad ističe: »Ovdje, u brdovitoj Dalmaciji, žene ne pjevaju. Izuzetak je Iva Vuković, koja pjeva bez gusala kao muškarac; nepismena je, naučila je kao čobanica.«⁴ A zanimljivo je da moju hipotezu o tome da je sve Vukove pjesme iz Sinja kazivala ona »baba rimskoga zakona« pojačava i to što je varijantu⁵ Vukove pjesme

² B. Glavić, Narodne pjesme iz usta i rukopisa spravio... II knj. Dubrovnik, 1897. Pjes. br. 7; O. Delonko, Narodne pjesme iz Dubrovačkog primorja. 1963. Rkp. zb. INU 421, br. pjes. 49 (str. 88–102).

³ Vidit: br. 628 i 629.

⁴ Ovaj navod da bi se razumio kako sam ga ja shvatio zbog stanovite nepreciznosti na tom mjestu, treba povesati u podacima koje Murko donosi na str. 173 iste knjige u kojima piše o kazivačima narodnih pjesama u području Sinja, kao i s njegovom mišlju iznesenom na str. 190 iste knjige: »Dr. Nikola Andrić prikazao je g. 1906. i 1909. u Glasu Matice Hrvatske sakupljače najvažnijih zbirki Matičinih i upozorio ovom prigodom, da su žene recitirale (kazivale ženske) najveći dio najsadržajnijih i najboljih pjesama, koje su one primile uglavnom od starih žena, ali i od muškaraca. Žene uopće lakše uče i duže održavaju narodnu tradiciju, tako da su sačuvala narodne nošnje i ostatke starih pjesama. I kod susjednih Slovenaca žene su bile posljednje pjevačice narodnih pjesama, ali i onih, koje su bez sumnje sastavili muškarci. Etnografika i literarno-historijska nauka poklanjala je svemu tome malo pažnje. Pretjerani kult guslara skrivio je, da sam i ja bio donekle iznenađen, kad sam g. 1931. naišao na prve pjevače bez instrumenata, a naročito pjevačice u Dalmaciji, kojima sam uglavnom posvetio svoje posljednje putovanje g. 1932. Došao sam snista u zadnji čas, jer su odlične pjevačice bile već veoma stare (do 85 godina), a mnoge su već bile mrtve.«

⁵ V. u moje izboru pjesmu br. 4.

br. 324 («Smrt Ivana i Jeline») iz I knjige, godine 1965. kazivala jedna žena u Radošiću inače rodom iz Glavica, a varijantu⁶ Vukove pjesme br. 730 («Šuićkinja Mara») također iz I knjige, da je iste godine, a to znači 1965, kazivala isto jedna žena iz Košuta, i pored nekolicine muškaraca-guslara s kojima su stručnjaci iz Instituta za narodnu umjetnost došli u dodir i imali prilike da ih slušaju i godine 1953. (L. Taš), i godine 1965. (Bezić, Bošković-Stulli, Delorko, Ivančan i Milićević).

Zbirka koja je objavljena godine 1861. u Zadru a zove se »Vienac uzdarja narodnoga O. Andriji Kačić-Miošiću na stolietni dan preminutja« također ima nekoliko pjesama koje su zapisane ili u samom Sinju ili u njegovoj okolici a poslao ih je urednicima toga izdanja Krunoslav Zlatović. Tih pjesama ima deset na broju i zovu se: »Ženidba Kraljevića Marka« (v. str. 3—5), »Pjesma od Ale Udbinjanina i Marijana hajduka« (v. str. 81—83), »Pjesma od mladog Omerice« (v. str. 83—86), »Pjesma od Kune Asanaga i Mirkovića Bože« (v. str. 86—88), »Pjesma od Smail kapetana i njegove kćeri« (v. str. 107—108), »Pjesma od Janković Nikole« (v. str. 108—109), »Pjesma od Alije Cetinskoga« (v. str. 109—112), »Pjesma od dva brata« (v. str. 112—117), »Dieca zarobljena« (v. str. 115—117) i »Ture i ban Marčinko« (v. str. 117—118). Neke od tih pjesama vrlo su uspjela ostvarenja našeg pjesničkog folklorā, tako poglavito romanca »Ture i ban Marčinko«, pa epske pjesme novelističkog karaktera »Pjesma od dva brata« i »Dieca zarobljena«.

I u zborniku F. Š. Kuhača »Južno-slovenske narodne popievke« (I je knjiga izašla 1878. a posljednja, tj. V poslije Kuhačeve smrti, 1941) ima nekoliko pjesama iz Sinja i to u I knj. četiri (br. 42, 140, 226 i 303); u II knj. šest (br. 411, 437, 473, 529, 633 i 681); u III knj. pet (br. 816, 829, 837, 967 i 1066) i u IV knj. dvije (obje pod br. 1524), dakle ukupno sedamnaest pjesama. Nisu sve te pjesme u Kuhačevu zborniku prave narodne, ima ih koje su umjetne, kao npr. u I knj. br. 226 i 303, a u II knj. br. 411 i 529. Ostale pjesme, dakle njih trinaest na broju, prave su narodne i sve su odreda lirske, osim prve pod br. 1524 (v. IV knj.). Kao ni u Vukovu zborniku tako ni u ovome Kuhačevu nisu navedena imena i prezimena onih osoba koje su te pjesme kazivale.⁷ Sve su te pjesme (uključivši tu i one četiri umjetne) osim dviju, a to znači one pod br. 42 (I knj.) i one pod br. 1066 (III knj.) uzete iz Kuhačeve zbirke tekstova i popraćene, dakako kao i gotovo sve pjesme u tom zborniku, notnim zapisima.

Među tim Kuhačevim zapisima uspjele su u umjetničkom pogledu one pjesme koje se nalaze pod br. 140 u I knj., 437⁸ u II knj., 1066 u III knj. i one dvije pjesme u IV knj. kojima je zajednički broj 1524, a inače nisu blize jedna drugoj sadržajem te je uz to prva epska pjesma a druga lirska. No svakako od svih tih Kuhačevih zapisa

⁶ V. u moje izboru pjesmu br. 12.

⁷ Osim u slučaju pjesama br. 140 (I knj.) i 437 (II knj.) za koje Kuhač izričito kaže da mu ih je pjevao Dujo Mansan, sinjski orguljaš (v. bilješke ispod navedenih pjesama).

⁸ I u ovoj se pjesmi glavno lice zove Mara šuićkinja samo joj je drukčija uloga namijenjena nego u onoj pod br. 12 ovoga mogā izbora.

iz Sinja najjači je u umjetničkom pogledu onaj za koji netom reko da je epska pjesma. Taj se zapis zove »ženitba Žanka arambaše« a po motivu ide u istu obitelj kao i pjesma br. 36 u mome izboru. On je toliko uspio da se može natjecati po umjetničkoj vrsnoći s najboljim Vukovim zapisima u I knjizi »Srpskih narodnih pjesama«.

U publiciranu zborniku Matice hrvatske pod naslovom »Hrvatske narodne pjesme« koji je počeo izlaziti godine 1896. i koji se sastoji od deset knjiga (posljednja, tj. deseta knjiga je objavljena god. 1942) samo je pet pjesama zapisano u okolini Sinja i to četiri u Ugljanima (V knj. pjesme br. 19, 94 i 144 i VII knj., br. 154), a jedna u Jabuci (VI knj. pjesma br. 110). Motiv pjesme br. 110 iz VI knj. dosta je raširen u Dalmaciji i jednu njegovu varijantu, također iz Dalmacije, objavio sam u zbirci »Zlatna jabuka«⁹ pod br. 88. Pjesme iz Sinja, odnosno iz njegove okolice lirskoga su karaktera.

Nešto pjesama iz Sinja i njegove okolice ima i knjiga »Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije) «Vladoja Berse koja je objavljena u redakciji dra Božidara Širole i Vladoja Dukata u Zagrebu godine 1944. No građa u toj zbirci bit će zacjelo zanimljivija s obzirom na melodije u koje su joj tekstovi »obučeni« za muzikologa nego za književnog folkloristu. Pa ipak moram i o njoj na ovome mjestu reći nekoliko riječi.

Bersina zbirka ima iz Sinja i njegove okolice šest pravih narodnih pjesama (br. 14, 70, 95, 186, 246 i 253) i pet poluumjetnih polunarodnih pjesama (br. 110, 168, 254 i 264). Ostale su pjesme izrazito umjetne, gradske (kao primjer v. pjesmu br. 1). Inače u Bersinoj knjizi donosi se ime mjesta gdje je pjesma zapisana kao ime i prezime onoga koji ju je pjevao uz neke najpotrebnije podatke koji priliče knjizi takva karaktera.

I u antologiji »Lirske narodne pjesme« Tvrtka Čubelića¹⁰ ima nekoliko pjesama ili iz samoga Sinja ili iz bliže ili dalje okolice toga grada. Takve su pjesme »Djevojke i žito« (str. 61), »Dvi djevojke žito žele« (str. 70), »Ana i Ljiljana« (str. 177), »Anđelija i dva joj blizanca sina« (str. 242—243) te »Poletjelo jato vrana« (str. 301). Pjesma »Šuićkinja Mara« koja se nalazi na str. 225—226 te Čubelićeve antologije preštampana je iz I Vukove knjige (v. br. 730). Tko je bio kazivač tih pet pjesama iz Sinja i njegove okolice u Čubelićevoj antologiji, nije označeno. Uzgre dice samo napominjem da je stara kazivačica Šima Pavić iz Sinja jednome od stručnjaka INU-a rekla da ih je dijelom ona saopćila Čubeliću pred više godina, a Čubelić mi to i usmeno potvrdio 5. rujna 1967. Među zapisima iz Sinja i sinjske okolice u Čubelićevoj već više puta spomenutoj antologiji ističe se osobitom ljepotom balada »Anđelija i dva joj blizanca sina« (v. br. 242—243) koja je ujedno i jedna od varijanata čuvene Fortisove »Asan-aginice«.

⁹ Druga knjiga »Hrvatskih narodnih balada i romanca«. Zagreb, 1956. Zanimljivo je da je taj motiv poznat i u XVIII st. (v. G. Gesenann, Erlangenski rukopis starih srpskohrvatskih narodnih pjesama. Beograd—Karlovac, 1925. Pjesma br. 104, negdje iz Hrvatske).

¹⁰ Četvrto, dopunjeno izdanje. Zagreb, 1963.

Osim jedne izrazito epske pjesme u IV knjizi Kuhačeva zbornika koju sam već spominjao i vrlo pozitivno ocijenio kao pjesničko djelo, i ne baš možda tako izrazito epske pjesme u ponekoj od Vukovih knjiga te četiri epske pjesme od koje su dvije izrazito novelističkog karaktera (a već sam napisao koje su to) u knjizi »Vienac uzdarja«; sve su dosad navedene pjesme zapisane u Sinju ili u njegovoj bližoj ili daljoj okolici bile ili čisto lirske pjesme ili pjesme koje su se nalazile na samoj granici epike i lirike (znatan broj balada i romanca). Tek s publiciranim zbirkama sakupljača Stjepana Grčića mi zalazimo i na pravo područje epske narodne poezije zapisane u kraju čije pjesme donosimo u ovome izboru.

Grčićev sakupljački rad obuhvaća četiri knjige. Prvu je knjigu nazvao »Sinjske narodne pjesme i pričanja«. Publicirao ju je g. 1920. u Splitu, a drugo njezino izdanje isto u Splitu, samo devet godina kasnije. Druga Grčićeva zbirka »Kotarske narodne pjesme« objelodanjena je godine 1930. u šibeniku, a treća pod naslovom »Kraljević Marko« god. 1932. u Splitu. Četvrta njegova zbirka izašla je pod naslovom »Senjanin Ivan« u Zagrebu god. 1943. kad Grčića više nije bilo među živima. Ta je zbirka zapravo izbor iz veće njegove rukopisne zbirke nazvane »Senjske narodne pjesme«. Uz put napominjem da se kratak opis Grčićeve rukopisne ostavštine koja se nalazi u Franjevačkom samostanu u Sinju prema pismenom saopćenju O. Josipa Solda nalazi u prilogu Maje Bošković-Stulli (str. 319). No još prije onih triju zbirki koje je Grčić objavio o svome trošku, objelodanio je on god. 1917. u Splitu brošuricu pod naslovom »Neki misli o junačkim narodnim pjesmama« gdje je, navlastito poglavljem »Razumijevanje«, započeo svoje alegorijsko tumačenje pjesama naše usmene predaje. To njegovo tumačenje, koje je inače neprihvatljivo ne samo svakom ozbiljnijem proučavaču narodne poezije nego i one umjetne, a poglavito poslije toliko uspješnog Croceova obračuna s alegorijom u pjesništvu općenito, čini se da je bilo glavni poticatelj Grčiću te se on zbog toga tumačenja i dao na marljiv rad pun samozataje s guslarom Božom Domnjakom iz Potravlja koga je on od milja zvaó »moj Bojan«. Grčić je od toga svakako vrlo darovitoga kazivača narodnih pjesama i guslara zapisao ništa manje nego trideset tisuća stihova, što je zaista impozantan broj. Uz pjesme Grčić je u svojim zbirkama donosio i neku vrstu komentara (na njegove prozne zapise ja se neću osvrtni). I u prvoj i u drugoj Grčićevoj zbirci ima znatan broj pjesama o ženidbama pojedinih narodnih junaka sad ovom sad onom djevojkom, počevši, npr., od Pavla Pletikosića u I knjizi do, eto, recimo, Petra Mrkonjića u II knjizi. (Vidi za primjer pjes. br. II, a za drugi str. 31—36). Najbolji proučavač sakupljačkog i izdavačkog rada Grčićeva dr. Gašpar Bujas kaže u tom pogledu ovo: »Grčića je najviše interesirala ženidba u narodnom pjesništvu, pa i tu traži prenesen smisao Za slučajeve ženidbe problem je riješio na ovaj način: u ženidbama opjevanih junaka ima dosta varijanata jedne iste pjesme, ali kako doći na kraj, ako se gdjekoji junak nije ni ženio, pa ipak pjevači govore o njegovim svatovima. Nema izlaza, zaključuje on, nego da se u takvoj ženidbi radi o alegoriji. Priznaje, da je u mnogim junačkim pje-

smama motiv glavno, a osobe su sporedna stvar; u alternativni, da li je pjevač nalazio zadovoljstvo pjevajući nešto, što ga se nije izblizitalo, ili se radije pod onaj motiv podmetao neki povijesni događaj iz svoga vremena i kraja, pristaje na ovo posljednje¹¹.

No bez obzira na sva ova alegorijska tumačenja i natezanja Grčić je zapisao od svoga vrijednoga guslara iz Potravlja i više uspjelih pjesama kao što su, npr., u zbirci »Kotarske narodne pjesme« ona koja se nalazi pod br. 18 a zove se » Tamnovanje i oslobođenje Janković Stojana« (str. 149—153) ili ona pod br. 29 a zove se »Junaštvo Nikolice Jugovića« (str. 229—233). Od njih prva iznosi motiv muža na svadbi svoje žene, a druga borbu nejaka ratnika s moćnim i snažnim protivnikom, koji nije izazvao na megdan njega nejaka nego njegova ostarjela već i onemoćala oca.¹²

Prije nego što počnem pisati o pjesmama koje sam odabrao za ovu priliku htio bih reći koju o poslije publiciranim pjesmama iz Sinja i njegove bliže ili dalje okolice te o pjesmama koje su ostale u rukopisu a zapisane su u onom kraju.

Najprije ću u najkraćim potezima opisati rukopisne zbirke koje nisu nastale u krilu nastojanja Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu¹³ nego ili pripadaju Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti¹⁴ odnosno Matici hrvatskoj¹⁵ ili do kojih je došlo drugom kojom zgodom.

Mihovil Pavlinović, Narodne pjesme iz Dalmacije, Bosne i Herce-krajeva, 1860—1879 rkp. MH, br. 28 (rkp. INU br. 58, I-VII).¹⁶ Ova velika Pavlinovićeva zbirka ima 1526 pjesama od kojih je 39 zapisano na području Sinja i njegove bliže ili dalje okolice, a od tih su u Matičinu publiciranu zborniku objavljene samo 4 i to sve četiri iz Ugljana (br. 16, 24, 54 i 350). Prva je od ovih objavljena u V knj. pod br. 19 s naslovom »Majčino predavanje«, druga u istoj knj. pod br. 94 s naslo-vom »Što tko ljubi, neka k dvoru vodi«, treća isto u V knjizi pod br. 144 s naslovom »Sestra voljela bratu nego sinu« a četvrta u VII knj. pod br. 154 s naslovom »Po čemu sam ti mila?« Mjesta gdje su zapisane sinjske pjesme u ovoj Pavlinovićevoj zbirci zovu se: Ugljane i Otok. Inače te pjesme nose u zbirci ove brojeve: 16, 24 54, 82, 255, 303, 350, 353, 358, 360, 438, 614, 616, 619, 623, 639, 647, 675, 684, 685, 700, 909, 975, 990, 1007, 1073, 1083, 1086, 1087, 1160, 1175, 1201, 1208, 1209, 1251, 1257, 1258, 1259 i 1260. Od svih tih pjesama samo je jedna epska i nalazi se pod br. 438 a zapisana je u Otoku.

Mihovil Pavlinović, Narodne pjesme iz Dalmacije, Bosne i Herce-govine, 1876, rkp. MH br. 143 (INU br. 63). U ovoj drugoj Pavlinovićevoj zbirci koja sadrži 101 junačku pjesmu samo su dvije iz Sinjske krajine i to br. 45 (Otok) i br. 52 (također Otok).

¹¹ Dr fra Gašpar Bujas, Sakupljač Stjepan Grčić i guslar Božo Domnjak. Zbornik za narodni život i običaje (ZNZO), 1954, knj. 38, str. 144.

¹² Najuspjeliji se primjerci s takvim motivom nalaze u Vukovu (III knj. pjes. br. 46) i Matičinu (IX knj. pjes. br. 15) zborniku.

¹³ Kratica INU

¹⁴ Kratica JAZU

¹⁵ Kratica MH

¹⁶ Broj njezina prijepisa na stroju.

Bartuo Grgić, Narodne pjesme iz okolice Imotske (Dalmacija), 1881, MH br. 181 (INU br. 19). Zbirka se sastoji od 134 zapisa. Uz golemu većinu lirskih pjesama ima i nešto epskih. S područja Sinjske krajine ima 50 pjesama (br. 63—105 i br. 123, 125, 126, 127, 128, 129 i 132). Iz ove zbirke od sinjskih pjesama publicirana je u Matičinu zborniku samo jedna pjesma i to pod br. 110 (u Grgića br. 88) s naslovom »Vragolasto momčce«. Mjesta u kojima su sinjske pjesme bilježene zovu se: Velić, Grab i Jabuka.

Filip Banić, Narodne pjesme iz Donjeg Doca i Srijana, 1885, MH br. 2 (INU br. 182) sv. I, II i III. U ovoj zbirci zapisano je 26 pjesama iz sela Bisko koje pripada Sinjskoj krajini. Od tih je pjesama njih 17 epskih. Evo brojeva svih tih pjesama iz sela Bisko u ovoj zbirci: III, XI, XII, XIII, XIV, XV, XIX, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XLI, XLII, XLIII, XLIV, XLV, LXV, LXVI, LXVI, CLXIII, CLXV, CLXVI, CCLXXXII, CCLXXXIII, CCLXXXIV, i CCLXXXV. U ovoj su zbirci navedena imena i prezimena onih koji su kazivali pojedine pjesme, kao i mjesta gdje su ih kazivali.

Juraj Tripalo, Narodne pjesme iz sela Dicma, 1896, MH br. 118 (INU br. 347). Zbirka se sastoji od 10 lirskih pjesama.

Stjepan Grčić, Sinjske narodne pjesme po guslaru B. Domnjaku, 1932, INU br. 363. Zbirka je potpuno priređena za štampu. U njoj nisu prepisane samo one pjesme koje su već objavljene u knjizi »Senjanin Ivan« (Zagreb, 1943). Sadrži 20 epskih pjesama s opširnim tumačenjima.

Jeronim Šetka, Zbornik hrvatskih narodnih pobožnih pjesama, 154, INU br. 210. Zbornik je podijeljen na 5 dijelova. Uz to ima i rječnik manje poznatih riječi te predgovor (6 strana). U ovoj golemoj zbirci gdje pojedini motivi imaju mnogo varijanata nalazi se više od stotine pjesama zapisanih na području Sinjske krajine. Mjesta u kojima su bilježene pjesme zovu se: Glavice, Otok, Hrvace, sam Sinj, Zelovo, Priblaće, Bajagić, Dicmo, Karakašica, Suhač (Suvač), Brnaze, Bisko, Košute, Gala, Potravlje, Obrovac, Jasensko, i Lučane.

A sada evo i zbirki koje pripadaju Institutu za narodnu umjetnost i do kojih je došlo nastojanjem samoga Instituta.

Lelja Taš, Narodne pjesme iz okolice Sinja, 1953, INU br. 103. Zbirka se sastoji od 47 pjesama od kojih su samo dvije epske. Pjesme su zapisane u ovim mjestima: Brnaze, Turjaci, Trilj, Muć, Hrvace, Sinj, Podvaroš (predgrađe Sinja), Glavice, Jabuka i Han.

Nikola Bonifačić Rožin, Folklorna građa Sinjske krajine, 1958, INU br. 328. U odjeljku »Narodne pjesme« nalazi se 8 pjesama sve odreda lirskih. Pjesme su zapisane u Hrvacama, Dugom Polju i Hanu.

Ivan Ivančan, Foklor Sinjske krajine, 1965, INU br. 746. U dijelu »Stihovi« nalazi se 20 pjesama mahom lirskih. Pod pojedinim brojem ima više dvostihova različita sadržaja većinom povezanih uz ples. Pjesme su zapisane u Otoku, Biteliću, samom Sinju, Brnazama, Turjacima i Majkovu (zaseoku Alviri).

Olinko Delorko, Narodne pjesme iz Sinja te s jednog dijela otoka Hvara, 1965, INU br. 728. U dijelu koji je posvećen Sinju i njegovoj oko-

lici nalazi se 68 pjesama od kojih su, osim nekoliko epskih, sve druge mahom lirске. Mjesta u kojima su pjesme zapisane zovu se: Brnaze, Glavice, Hrvace, Košute, Radošić, Sinj (predgrađe Podvaroš) i Suvač.

Maja Bošković-Stulli, Folklorna građa Sinjske krajine, 1965. INU br. 751. Dio koji je posvećen pjesmama sastoji se od 26 zapisa među kojima uz lirске ima i epskih pjesama, pa i najdulja pjesma koja je zapisana za vrijeme rada suradnika Instituta u Sinjskoj krajini 1965. (u mom izboru pjesma br. 29 a u ovoj rukopisnoj zbirci br. 17). Pjesme su zapisane u ovim mjestima: Sinj, Jabuka, Radošić, Otok, Glavice, Hrvace i Dicmo (zaselak Sušci).

Jerko Bezić, Muzički folklor Sinjske krajine. Tekstovi. INU br. 762. Zbirka se sastoji od 182 pjesme među kojima ima i lirskih i epskih pjesama, no svakako onih prvih znatno više. Među lirskim pjesmama ima mnogo i dvostihova. Mjesta u kojima su pjesme zapisane jesu: Sinj (Podvaroš), Suvač, Lučane, Potravlje, Bitelić, Radošić, Turjaci, Jabuka, Grab, Otok i Glavice.

Josip Miličević, Folklor Sinjske krajine. INU br. 758. Dio koji je posvećen stihovima ima 71 pjesmu među kojima ima i epskih i lirskih. Zapisane su u ovim mjestima: Potravlje, Velić, Otok, Vinalić, Trilj i Košute.

Za ovaj svoj izbor ja sam uzimao samo pjesme iz rukopisnih zbirki INU nastalih god. 1953, 1958 i 1965. Iz zbirke L. Taš pjesme br. 4 (moj izbor br. 20), 8 (moj izbor br. 21), 10 (moj izbor br. 22), 12 (moj izbor br. 23), 32 (moj izbor br. 24) i 33 (moj izbor br. 25); iz zbirke N. Bonifačića Rožina pjesmu br. 4, str. 43 (moj izbor br. 35); iz zbirke I. Ivančana pjesme br. 2 (moj izbor br. 33), 4. prvi dvostih (moj izbor br. 32), 4. drugi dvostih (moj izbor br. 33) i 16 (moj izbor br. 30); iz svoje zbirke pjesme br. 3 (moj izbor br. 7), 4 (moj izbor br. 1), 12 (moj izbor br. 3), 14 (moj izbor br. 2), 16 (moj izbor br. 5), 31 (moj izbor br. 4), 37 (moj izbor br. 6), 40 (moj izbor br. 27), 43 (moj izbor br. 8), 45 (moj izbor br. 9), 52 (moj izbor br. 10), 57 (moj izbor br. 11), 59 (moj izbor br. 12) i 64 (moj izbor br. 28); iz zbirke M. Bošković-Stulli pjesme br. 3, drugi dvostih (moj izbor br. 14), 17 (moj izbor br. 15), 20 (moj izbor br. 16), 22 (moj izbor br. 17), 23 (moj izbor br. 18), 24 (moj izbor br. 19) i 27 (moj izbor br. 13) te iz zbirke J. Bežića pjesme br. 74 (moj izbor br. 26), 75 (moj izbor br. 34) i 167 (moj izbor br. 36).

Prema tome, moj se izbor sastoji od 36 narodnih pjesama a u njemu su zastupana ova mjesta: Glavice (s dvije pjesme, br. 1 i 20), Hrvace (također s dvije pjesme, br. 2 i 35), Radošić (s tri pjesme, br. 3, 4 i 5), Sinj i njegovo predgrađe Podvaroš (s osam pjesama, br. 6, 7, 8, 9, 14, 21, 22 i 27), Turjaci (s dvije pjesme, br. 10 i 23), Suvač (s jednom pjesmom, br. 11), Košute (s dvije pjesme, br. 12 i 28), Jabuka (s devet pjesama, br. 15, 16, 17, 18, 19, 24, 25, 26 i 34), Dicmo (s jednom pjesmom, br. 29), Maljkovo (također s jednom pjesmom, br. 30), Otok (s četiri pjesme, br. 13, 31, 32 i 33) te Bitelić (s jednom pjesmom, br. 36).

Među kazivačima bilo je žena i muškaraca. I to devet žena i deset muškaraca, dakle, otprilike, podjednak broj. Evo žena i njihovih pjesa-

ma: Luce Šarić, rođ. Djačić (br. 2 i 5), Mara Marković, rođ. Bogdan (br. 3 i 4), Mara Ugrin, rođ. Breko (br. 6 i 27), Kata Ivić, rođ. Vuka (br. 10), Mile Božić, rođ. Župić (br. 11), Jerka Žuljević (br. 12), Ana Budimir (br. 23), Jaka Mastelić, rođ. Latinac (br. 28), Cvita Vučković, rođ. Alvir (br. 30) i Mara Stipanović, rođ. Bulović (br. 35), a sada evo muškaraca i njihovih pjesama: Jozo Modrić (br. 1 i 7), Jozo Vrdoljak (br. 8, 9, 21 i 22) Ante Kevo (br. 13). Petar Lavatin (br. 14) Nikola Sikirica (br. 15, 16, 17, 18, 19, 24 i 25), Stipe Romac (br. 20), Vice Grubišić (br. 26 i 34), Dujo Bešker (br. 29), Andrija Živić (br. 31, 32 i 33) te Jozo Đapić (br. 36).¹⁷

Pogleda li se odnos koji je vladao između lirike i epike u publiciranoj i rukopisnoj građi narodnih pjesama iz Sinjske krajine kako sam je ja pažljivo iznio, izbija na vidjelo da više manje sličan odnos između lirike i epike vlada i u mom izboru a i u materijalu koji su sakupili stručnjaci Instituta za narodnu umjetnost god. 1953, 1958. i 1965. Pogotovo ako se uzmu u obzir stariji zapisi da ni, npr., sve Grčićeve, odnosno Domnjakove pjesme nisu čisto epske tvorevine nego da se i među njima znade naći i po koja romanca (v. za primjer u knjizi »Kotarske narodne pjesme« prilog na str. 16—17 s naslovom »Mletačka djevojka i momče« ili prilog na str. 250—252 s naslovom »Dvorba i ženidba Diplea sa Kotara«). A takvih primjera bi se našlo i među Baničevim zapisima iz sela Biska koji se u prvi mah čine isključivo epskim pjesmama.

U mom izboru ima najviše lirskih pjesama (br. 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32 i 35), a onda poslije njih dolaze one koje se nalaze na granici epike i lirike i koje je najprikladnije nazvati romancama i baladama (br. 2, 3, 4, 11, 12, 15, 17, 18 i 19). Najmanje ima čisto epskih pjesama, ali po broju stihova one su, zahvaljujući najduljoj među njima koju sam nazvao »Na kraju ga spašava brat« (br. 29) i koja sama ima 634 stiha, obuhvatile znatan dio prostora koji je posvećen stihovanoj građi u mom izboru.

No dok pišem o epskim pjesmama u mom izboru kojih ima usve četiri te su, osim netom spomenute, to još one koje se nalaze pod br. 26, 34 i 36, ja moram upozoriti kako možda i one dvije pjesme (br. 1 i 7) od kojih je prva uobičajena guslarska invokacija a druga samo uvodni dio, također pripadaju nekim epskim pjesmama koje su kazivači zaboravili pa sad postadoše fragmenti koji su svojim ugodajem prešli u lirsku poeziju.

Od lirskih pjesama neke su molitvice (br. 5 i 6), neke žetelačke (br. 27), neke basne (br. 24), neke šaljive (br. 9, 22, 28 i 31), pa uspavanke (br. 10), a ima i dvostihova (br. 13, 14, 23, 32, 33 i 35) od kojih se kao snažno umjetničko ostvarenje neobično kratka daha posebno ističu pjesme »Vatra iz nožica« (br. 23) i »Teško zaljubljen« (br. 35). Među šaljivim lirskim pjesmama posebno sam ostavio po

¹⁷ Dob svih ovih kazivača, odnosno pjevača pogledaj u odjeljku »Pjesme, kazivači i varijante pjesama«.

strani one koje bi bilo najbolje nazvati za razliku od drugih njima srodnih pjesama po ugođaju, pjesmama šaljivo-lokalnim, jer su one tijesno vezane uz kraj gdje su nastale. Takvi su prilozi u ovom mom izboru »Tko se čime hvali« (br. 8), »Kome je sve teško« (br. 16) i »Teško Splitu...« (br. 21). Prijatno se među čisto lirskim pjesmama čita i ona (br. 30) koja je ljubavnog sadržaja a ima nešto »berekinskog« u sebi, kao što toga »berekinskog« ima u sebi, samo dakako u mnogo većoj mjeri, i ona koju sam uvrstio u šaljive a inače je frivolna te sam je nazvao »Udovica i najmenik« (br. 9) a po strukturi je prava mala romanca.

Basna »Grlica i prepelica« (br. 24) svojim je sadržajem nalik na čuvenu La Fontaineovu basnu »Cvrčak i mrav« (»La cigale et la fourmi« iz knjige »Fables«). Jednu njezinu inačicu s nešto drugačijim završetkom ja sam zabilježio 1959. u Gracu blizu Drniša (v. odjeljak »Pjesme, kazivači i varijante pjesama«). Samo je u toj gradačkoj varijanti kosovica zamijenila La Fontaineova cvrčka i prepelicu pjesme moga izbora. Zbog osobite uspjelosti te inače donosim je na ovome mjestu:

Griličica šenu¹⁸ brala
i nabrala dva ambara
i trećega polovinu.
K njoj dolazi kosovica:
»Dajde, grle, jedno zrnce!«
„Bome ne dam ni jednoga,
ja sam ovo pipala
kud su kola škripala,
odskoči pa poskoči,
zrno pani, ja popani.“

Ali kad sam se već dodirnuo La Fontainea (koji je, uz put budi rečeno, prije spomenuti motiv prisvojio od Fedra, starogrčkog sastavljača basana) pa se tako našao na području francuske književnosti, onda bih htio upozoriti kako su još dvije pjesme moga izbora (zapravo dvije varijante istoga motiva, br. 3 i 19) povezane uz francusku poeziju, samo u ovom slučaju ne pisanu nego usmenu. Pri tom mislim na romancu »La porcheronne« (Svinjarka) iz XVI st. ali za koju postoji mišljenje da je možda nastala u svom prvotnom obliku još u XIII st., a u povodu križarskog rata u kome je sudjelovao i Guillaume de Beauvoir nosilac glavne uloge u toj romanci,¹⁹ onako kao što je Marko Kraljević u obje naše varijante. Zanimljivo je samo da su i basni »Grlica i prepelica« (br. 24) kao i ovim dvjema romancama, od kojih se druga nalazi na samoj granici lirske i epske poezije, sve inačice[†] zapisane također u Dalmaciji, samo u drugim njezinim krajevima (v. još jednom odjeljak »Pjesme, kazivači i varijante pjesama«).

¹⁸ Pšenicu

¹⁹ Vidi antologiju »Pierre Seghers, Le Livre d'Or de la Poesie française des origines à 1940«. Collection Marabout, Verviers (Belgiques), str. 121—125.

I kad je već riječ o pjesmi koja se nalazi na granici lirike i epike kao što je i prilog br. 19 u mome izboru, onda je i vrijeme da kažem nešto općenitije o baladama i romancama kojima sam se poslužio objavljujući ovu stihovanu građu.

Balada i romanca u mome izboru ima devet na broju, odvojimo li od njih onu koja se nalazi pod br. 9 a zove se »Udovica i najmenik« te za koju sam već rekao da je frivolna i da je po fakturi prava mala romanca. Takva romanca s mnogo jačim priklonom k lirici nego k epici jest i ona koja se nalazi pod br. 2 a zove se »Draža udovica od djevojke« te koja je i svojom sadržajnom i svojom oblikovnom uspjelošću zasjenila i varijante Vukova i Matičina publiciranog zbornika. Od ostalih osam pjesama koje idu u romance i balade dvije su varijante (br. 4 i 12) priloga koje Vuk ima iz Sinja u svojoj I knjizi a nalaze se u njoj pod br. 342 i br. 730. Umjetnička im uspjelost nije manja od onih zapisa u Vukovoj I knjizi. Balada koja se nalazi pod br. 11 s naslovom »Pogubnost pijanstva« veoma je raširena u mnogim krajevima Hrvatske pa tako i u Dalmaciji. Ovaj naš primjerak ide po umjetničkoj realizaciji u red boljih. Veoma je raširen među našim svijetom, i to gotovo u svim krajevima gdje on obitava pa i u onima izvan granica domovine (npr. pokrajina Molise u Italiji, Gradišće u Austriji) motiv koji obrađuje romanca pod br. 17 a naslov joj je »Prevario je preobučen u ženske haljine«. Naša varijanta ide među uspjelije. Balada »Mužev zulum i zloba svekrvina« (br. 18) snažno je umjetničko djelo i ne zaostaje, po dojmu koji ostavlja na čitaoca svojom jednostavnošću izraza, a to znači u ovom slučaju i svojom ekomičnošću izraza, za družicom br. 683 koja se nalazi u Vukovoj V knjizi a nije kazano gdje je поближе zapisana. Posebno je uspjela i romanca »Brat je spašava velike nevolje« (br. 15) koja za razliku od dviju varijanata koje spominjem u odjelku »Pjesme, kazivači i varijante pjesama«, a od kojih je prva zapisana u XIX a druga u XX st., unosi nov moment u taj sadržaj, a taj je da je i žena bratovljeva, inače kivna na svoju zaovu u prvoj varijanti (u drugoj se ona uopće ne spominje), imala sličan doživljaj (porod nezakonita djeteta) prije nego se udala. Gotovo stravično djeluju u romanci »Po madežu i polovici prstena prepoznala muža«²⁰ (br. 19) oni labudovi koji predstavljaju toliku opasnost za Markovu ženu, bude li je svekrva slala u goru, ako ptice nisu nego simbol odvažnih pohotnih mladića. A zanimljivo je da se i u toj pjesmi labudovi zovu labutovi kao i u čuvenoj Fortisovoj baladi »Asan-aginica«.²¹

Od četiri epske pjesme najsamoniklija je ona koja se nalazi pod br. 34 a naslov joj je »Kukavičluk muža kome je žena obljubljena«, jer joj ni u rukopisnoj a ni u publiciranoj građi koju sam pregledao nisam našao neku družicu. Najdulja epska pjesma kao i uopće najdulja pjesma ne samo moga izbora nego i čitava materijala koji su

²⁰ Svim pjesmama u svom izboru dao sam naslove u čistom književnom jeziku (ako naslov nije prvi dio prvoga stiha ili čitav prvi stih), jer one ga same nisu imale kao što ga uopće nemaju pjesme u narodu.

²¹ Za oblik labut mjesto labud zna i jedna lirska pjesma u Karamanovoj »Marjanskoj vilici« (v. str. 153).

sakupili stručnjaci Instituta za narodnu umjetnost u Sinjskoj krajini za vrijeme označenih godina a koja se zove »Na kraju ga spašava brat« (br. 29), nije donesena čitava. Iz nje sam ispustio 62 uvodna stiha koja nemaju izravne veze sa sadržajem same pjesme i 4 koja su produženje 398 stiha radi njihova previše paprena opisa spolnog odnošaja između glavnog junaka i glavne junakinje. Inače epski prilog »Na kraju ga spašava brat« tipična je ženidbena pjesma kakva je dobrim dijelom i ona što se nalazi pod br. 26 a zove se »Junak precijenio svoje snage« i kakvim je pjesmama Stjepan Grčić poklanjao toliku pažnju zbog tobožnje njihove alegoričnosti.

Četvrta epska pjesma »Žena ga i sestra izbavile sigurne smrti« (br. 36) posvećena je sinjskom junaku Gavranu i posljednja je pjesma u mome izboru. Kao i ostale pjesme koje sam odabrao za ovu priliku i ona je najbliža pjesmama koje se nalaze u zbirka M. Sunjića, S. Kutleše i S. Grčića ne toliko sadržajem koliko oblikovnim osobinama. Nešto grublji govorni jezik jest ono što je spaja s pjesmama iz tih zbirki i zbog kojega ona djeluje u tom pogledu rudimentarnije, »divljije« od tradicionalnih epskih pjesama drugih naših knjiga i krajeva. Evo jednoga takva primjera u njoj:

Besidi mu Ostrudžan vezire:
»Čuj, kurviću Sinjanin Gavrane,
ja ću tebi cinu pokazati;
iz podruma bile kuće tvoje
oba konja Modra i Sivaja,
na kojim si, kurvino kopile,
na kojim si megdan odnosiš
za dvadeset i tri godinice.

A osobito ovaj dio:

Tu se momak podgojio nije,
koga nisi, svinjo, pogubio,
nit se cura mogla podgojiti
koju nisi za roblje odvejo.
Svu si zemlju tursku sirotijo
a kaursku zemlju okitijo.

A takvih jezičnih »nepočešljanosti« ima i u nekim lirskim pjesmama i u nekim baladama i romancama ovoga moga izbora, što znači da ona ne zavisi o pojedinom kazivaču nego da je dio opće atmosfere kazivanja odnosno pjevanja u sinjskome kraju. Tu je rudimentarnost, oporost u pjesničkom oblikovanju ljudi tih krajeva (svejedno uostalom da li onih u okolici Drniša, Vrlike ili Imotskoga) bio već zamijetio i Ivan Lovrić baš u povodu triju stihova koje sam ja bio naveo u početku ove »Uvodne riječi« kao osobito snažne, i formulirao je ovako: »Da izraze divljinu Marka Kraljevića — a to je junak čije ime spominju više od svakog drugog — čuo sam gdje pje-

vaju... I tu sad Lovrić navodi tri netom spomenuta stiha, pa nastavlja: »Što su njihove pjesme starije, to više ima u njima ovakvih stvari«. ²¹ A to znači oporosti, rudimentarnosti o kojoj sam ja malo prije pisao, iz čega proizlazi da ona nije pojava drugog dijela XIX i prve polovice XX stoljeća nego i prijašnjih vremena.

Nego kad sam govorio o epskoj pjesmi »Žena ga i sestra izbavile sigurne smrti« (v. br. 36) ja sam bio kazao kako je ta pjesma posvećena jednom sinjskom junaku, a sad moram nadodati da više pjesama i to zapisanih u drugim predjelima i krajevima naše zemlje ima za junake Sinjane ili ljude iz Sinjske krajine i da su junaci Cetinjari kao i da je njihova rijeka Cetina, a i pitoreskni pejzaž oko nje često milieu takvih pjesama. Uostalom, dovoljno se pri ovoj misli sjetiti početnih stihova Vukove pjesme »Cetinjka i mali Radojica« (I knj. br. 738):

Vino pije trideset Cetinjara
kraj Cetine tihe vode ladne;
vino služi Cetinjka đevojka.

Kao za većinu Vukovih pjesama ne znamo ni za ovu otkuda je, ali iz Sinja ili njegove bliže ili dalje okolice vjerojatno nije, jer bi to Vuk bio naznačio kao što je naznačio u istoj knjizi za onih osam pjesama koje sam već nekoliko puta spomenuo na ovom mjestu. I varijanta ove pjesme koja je publicirana u V knj. Matičina zbornika pjeva o Cetinjki djevojci i postavlja radnju na vodu Cetinu a zapisana je u Sibinju kraj Broda (Slavonija). ²² U tom se pogledu ne razlikuje ni varijanta iz Zaglava na Dugom otoku (v. Matičin publicirani zbornik, knj. VI, br. pjesme 39). Junak je iz Sinjske krajine i od Cetine Ale u pjesmi »Dorat Alije Cetinskoga« koja je objelodanjena u »Narodnoj pjesmarici« što ju je objavila Matica Dalmatinska u Zadru 1907. u redakciji N. Šimića na str. 243—245. I pjesma koja se zove »Pisma od Ćirić Hasan-age« a nalazi se na str. 84—90 Šunjićeve zbirke »Narodne junačke pjesme iz Bosne i Hercegovine« (Sarajevo, 1925. II izd.) spominje Sinj, »vrilo« Cetine, djevojku iz tog »vrila« i junaka Grgura Lovrića. A isto je tako Sinj pozornica na kojoj se odvija radnja i pjesme »Dejan mali i majka mu« u zbirci S. D. Karamana »Marjanska vila«, Split, 1899, 2. izd., str. 82—87, zatim u pjesmi zapisanoj također u Splitu a koja se nalazi u V knj. Matičina tiskanoga zbornika pod br. 177, a uredio je tu knjigu N. Andrić itd.

²¹ Vidi već citirano Lovrićevo djelo kao i stranu u njemu. Kad sam već kod triju stihova koje navodi Lovrić, htio bih upoznati čitača da se tri stiha djelomično nalik njima nalaze u pjesmi »Pogibija Muje Jelačića« koju je zapisao L. Marjanović a objavio N. Andrić u VIII knj. Matičina publicirana zbornika (v. pj. br. 9, str. 69—72, st. 101—103) a glase:

Sedla vranca sedlom dževerdanom,
potpreguje zanjom krilašicom,
zauzdava usdom armalijom...

A isto tako i u zbirci Stj. Grčića »II Kotarske narodne pjesme«, Šibenik, 1930 (v. str. 9):

Na njemu je ćurak od kurjaka,
a na njemu kapa od kurjaka
kurjakom se opasao babo...

²² V. br. 53.

Kraj je to koji je i hrvatskom pripovjedaču Dinku Šimunoviću izmamio nekoliko prekrasnih opisa, tako i ovaj u samim uvodnim rečenicama pripovjetke »Alkar«: »Golemo Sinjsko polje na žarkom ljetnom suncu činilo se još veće jer modrušasta maglica sakrivaše

*Narodni pjesnik i kazivač narodnih pjesama Nikola Sikirića iz Jabuke i guslar
Mirko Badalo iz Udovičića na Smotri folkloru u Zagrebu
Foto: J. Miličević, 1967. (Institut za narodnu umjetnost)*

očima udaljene bregove. Sve je mirovalo u podnevnom žaru, a daleke, daleke kamene planine jače se modrile nepomično iza te niske i tanke maglice. Činilo se da je cijela Krajina u raskošnu ljetnom snu ili kao da počiva nakon ljute borbe i izvršena junaštva. Krajem toga polja vuče se tihano nevelika rijeka s koje silno sunce dizaše onu plavu

maglu, da se kroza nju poigra svojim zrakama. To je Cetina, što daje ime svoj prostranoj Krajini nadaleko i široko oko sebe.« Pa nešto dalje: »... A dobrih je konja u ravnoj Cetini bilo mnogo. Ta najveći su dio cetinskog polja sočne livade na kojima svakog ljeta pasu, velike hrpe brzih konja.«²⁴

I eto baš ti brzi konji o kojima govori Šimunović u svom »Alkaru« više se puta javljaju u pjesmama (i kraćim i duljim) koje su zapisane na području Sinjske krajine pa tako i u nekima koje tvore dio moga izbora. Tako evo takva jednog konja i u ovoj vrlo maloj pjesmi (br. 20):

Prođe goru jabukovu,
prođe drugu jasenovu,
prođe treću konj zanese...

A javlja se takav konj i u pjesmici pod br. 25:

Oj Nevenko, moj Nevenko,
uteće mi konj zelenko...

No puna snaga i moć takva brza konja dolazi do izražaja tek u ovom opisu pjesme »Na kraju ga spašava brat« (br. 29):

... tute ga je danak ostavio²⁵
a mrka ga noćca uvatila.
Pa odjaši pretila dogina,
udri kopje u ledinu travu
i za koplje svezao dogina,
popušta mu čestere kolane
i još sedmu imbriši' kanicu,
natače mu torbu na vilicu,
neka zoblje pretili dogine.
Onda stade Tade večerati
debeloga mesa ovnovine
i oduši po mišine vina,
pa on pije crveniku vino.
Vuci viju a medvedi buču,
al se Tade poplašit ne dade,
nit se dade pretili dogine,
zubin kolje a nogama tuče,
ne da Tađi nikom pristupiti.

(Stihovi 269—286)

Taj konj u daljnjem razvitku radnje preskače i vrata avlije begove kule:

²⁴ D. Šimunović, Pripovijesti, Mladi dani, Porodica Vinčić. »Pet stoljeća hrvatske književnosti« Izd. Matice hrvatske i Zora. Zagreb, 1965., knj. 70, str. 92, 93.

²⁵ Tadiju Sepjanina

dolazijo do begove kule²⁶
avlija mu biše zatvorena,
on dogatu priteže dizdene,
priteže mu dizden oko glave,
udari ga čizman i mamuzan,
i uskoči pretili dogine,
uskočija u mermer-avliju.

(Stihovi 340—346.)

Još prije ovih opisa čim je Tade toga »dogina« uzjahao, on se pokazao kao izvanredan konj a evo kako:

po tri koplja u visinu skače
a po četiri miri po ledini.

(Stihovi 265—266.)

A u pjesmi br. 2 iz moje rukopisne zbirke — koju pjesmu njezin kazivač Jozo Modrić (on je zastupan u mom izboru s dvije pjesme, br. 1 i 7) iz Glavica nije znao čitavu kao što, uostalom, nije znao ni one dvije koje sam unio — ima ovaj izvanredan opis gizdava ata:

Bisan mu se dogo pomamio;
od svog đisa k vedrom nebu klisa,
priko sebe pine pribacuje...

(Stihovi 10—12.)

A takvih opisa gizdavih i pomamnih konja ima podosta i u mnogoj od pjesama Grčićevih zbirki. Što ne znači da i u tradicionalnim pjesmama iz drugih krajeva nema opisa brzih i vještih konja, ali kako je Sinjska krajina zbog svoje viteške igre »Alke« koja se igra svake godine u određeno vrijeme, nadaleko poznata, to ovo zadržavanje na njima ima svoj poseban prizvuk i opravdanje.

Od 18 kazivača koji su zastupani u mom izboru najviše pjesama ima Nikola Sikirica (7 pjesama),²⁷ a od žena je najvrsnija kazivačica bila Mara Marković, rođ. Bogdan, stara 83 godine. Ona je svoje pjesme naučila uz različite kućne poslove te kad je čuvala ovce. Nadimak joj je »Bogdanuša«. Jozo Modrić je bio nehajan prema pjesmama koje je znao, tako npr., kad sam ga upitao što je majci odgovorio Ivo (v. pjes. br. 7 u mom izboru), on mi je rekao da nije ništa, a i da što će kad je umro. Svoju pjesmu (v. moju rukopisnu zbirku, br. pjes.: 6) u kojoj se pričaju stvari koje se ne mogu dogoditi nazvao je »laživom« Inače je sebe nazvao »guslarom bez gusala«. Ni on nije svoje pjesme, kao ni ostali moji kazivači, naučio iz knjiga nego u polju, pri radu, slušajući druge. Pjevanje pri kojem se riječi, odnosno stihovi

²⁶ Tadija Senjanin

²⁷ Podatke o njemu pogledaj u odjeljku »Pjesme, kazivači i varijante pjesama«.

slazu, tj. improviziraju ad hoc Luce Šarić, rođ. Djačić iz Hrvaca²⁸ nazvala je »čantranjem«, a »skliniti« joj je isto što i pjevati. Pjevanje je još nazvala i »kontanjem«.

Veoma popularni junaci naših narodnih pjesama iz ostalih krajeva kao, npr., Marko Kraljević, Ivo Karlović, Ivo Senjanin, Tadija Senjanin, Mihovil Tomić, njegov nećak Marijan, Stojan Janković, Mustaj-beg lički, Petar Mrkonjić, zastupani su ili glavnom ulogom ili barem odmah onom drugom do glavne i u pjesmama zapisanima i u Sinjskoj krajini u naše dane (pjesme br. 3, 17, 18, 19, 26 i 34 u mom izboru). A u pjesmama gdje se glavnom junaku prezime ne spominje, često glavna uloga pripadne jednostavno Ivi (pjesme br. 4, 7, 11, 15 i 18 također u mom izboru). No ni to nije samo osobina narodnih pjesama iz Sinjske krajine nego opća pojava usmene poezije u Hrvata.

Što se tiče Sinjanina Gavrana, glavnoga junaka u pjesmi br. 36 s naslovom »Žena ga i sestre izbavile sigurne smrti« moga izbora, o nje-mu je pisao Stjepan Banović u svojoj oduljoj radnji »O nekim historičkim licima naših narodnih pjesama« (ZNŽO, Zagreb, 1921, knj. 25. sv. I, str. 96—97). U tom dijelu svoje radnje Banović spominje i dvije pjesme iz Jukić—Martićeve zbirke »Narodne pjesme bosanske i hercegovačke« (Osijek, 1858.) od kojih se prva zove »Ženidba Gavrana Sinjanina« (v. pj. br. 12) a druga »Gavran Sinjević i njegova ljubav« (v. br. 35). Prva je tipična ženidbena pjesma, a druga je varijanta pjesme br. 36 u mom izboru.

Metrička struktura pjesama koje sam odabrao za ovu priliku — a koja u odgovarajućim omjerima odražava stanje i ostale pjesničke građe koju su sakupili stručnjaci Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu i koja je poslužila kao izvor za taj moj izbor — takva je da je u tim odabranim pjesmama najbrojnije zastupan stih desetarac (metrička struktura 4 + 6). Za deseteračkim dolazi osmerački (metrička struktura 4 + 4), ali sa znatno manjim brojem primjera; vidi pjesme br. 20, 24, 25 i 27. Osim deseteračkih i osmeračkih pjesama, ima i nekoliko primjera gdje se miješa osmerac sa sedmercem ili šestercem; vidi pjesme br. 5, 6 i 28.

Neke od odabranih pjesama zabilježene su pisaljkom a neke su snimljene na magnetofonskoj vrpici. Na magnetofonskoj vrpici su snimljene ove pjesme: br. 13, 26, 30, 31, 32, 33, 34 i 36.

Miješanje ijekavskih i ikavskih oblika ne samo u istoj pjesmi nego ponekad i u istom stihu, stilska je osobina i narodne poezije Sinjske krajine još od onih zapisa objavljenih u Vukovu zborniku do ovih koji su poslužili kao građa za moj izbor a načinjeni su u naše dane.

²⁸ Njegovine se pjesme u mom izboru nalaze pod br. 2 i 5.

TEKSTOVI

1

GUSLE MOJE...

Gusle moje, moja davorijo,
jesam li van, gusle, govorio,
da vam kleta koža razapeta,
a na koži kenjac od drveta,
a na kenjcu dlaka od ždrebeta!

2

DRAŽA UDOVICA OD DJEVOJKE

Leti soko povr' Sarajeva,
gleda lada di će ladovati,
on se spušta na jelu zelenu,
kad pod jelon Sunbol-udovica
i još s njome divojka Ružica.
Mislio se soko, tica siva,
al će ljubiti Sumbul-udovicu,
al divojku rumenu Ružicu.
Ne ti ljubiti divojku Ružicu,

već on ljubi Sumbul-udovicu.
Kune njega Ružica divojka:
»Bog t' ubio, soko, tica siva,
šta ti ljubiš Sumbul-udovicu,
a ne ljubiš divojku Ružicu?«
Njoj govori soko, tica siva:
»Muč' ne luduj, divojko Ružice,
lipše j' zlato malo oderato,
neg je zlato iz nova kovato!«

3

UČINILA SUPROTNO OD ONOGA ŠTO JU JE MOLIO

Sinoć majka oženila Marka,
a jutros mu bila knjiga dođe,
da on ide na carevu vojsku
dvori' cara dvi godine dana,
il da dade konja od megdana,
pa je Marko upitao majke:
»Evo mi je knjiga dolazila,
svituj mene, poslušat ću tebe;

ol ću ići na carevu vojsku,
ol ću dati konja od megdana?«
Al je majka Marku govorila:
»Ti ne daji konja od megdana,
neg ti ajde na carevu vojsku,
dvori' cara tri godine dana!«
Pa je Marko poslušao majku,
pa on ide na carevu vojsku.

Daleko ga ljuba ispratila,
pa se Marko s njome pozdravija,
a Marko je majci besedija:
»O bora ti, moja mila majko,
ne šalji mi moju virnu ljubiu,
ne šalji je za goru na vodu,
ne šalji je u planinu k ovcam!«
Al je Marko izdvorio vojsku,
pa on ide svojom biloj kuli;
daleko ga ljuba ugledala,
pa je ona njemu kazivala,

da je majka nosit vodu slala,
da je majka k ovcamu tirala.
Kad je Marko majki dolazio,
on je 'vako njojzi govorio:
»Dā di mi je moja virna ljubia?«
A njemu je majka govorila:
»Ona ti se mamom pomamila,
ja ti ne znan di je okrenula!«
A Marko je majci govorio:
»A ti ne znaš di je okrenula?«
Pa je majci ljubiu pokazao.

4

UMRLO OD LJUBAVI
JEDNO ZA DRUGIM

Ovce pase Jelina divojka,
s njome pase Ivane čobane.
Kad je bio Ivan za ženidbu,
onda joj je Ivan govorio:
»O Jeleno, draga dušo moja,
ja ć te prosit, oćeš poći za me?«
A ona je njemu govorila,
da će pitat svoje mile majke,
oće li je ona dati za nj'ga.
Kad je ona majci dolazila,
ovako je majci govorila:
»Mene prosit Ivane čobane,
oćeš li me dati za Ivana?«
A majka je njojzi govorila:
»Ja ću tebe dati za boljega,
za boljega i bogatijega.
Ivan ništa jadan ne imade;
on ti pase ovce po planini!«
Tad zaplaka lijepa divojka,
pa se ona povratit Ivanu:
»Ne dā majka, o tom pomisliti,
a kamo li o tom govoriti!«
A onda je Jela govorila:
»A ti prosit moju bratučedu,
bratučedu, Mandinu divojku,
od mene je i viša i lipša
i bijelim ruvom bogatija!«
„Nek je ona i viša i lipša
i bijelijem ruvom bogatija,
ali kad mi ona nije draga.“
Ne može joj ator učiniti,
prosi Mandu njenu bratučedu,
prosio je, pa je isprosio.

Kad li prođe petnaest dana,
idu svati priko polja ravna,
kao zvizda priko neba sjajna,
al govori Jelina divojka:
»Da si mene dala za Ivana,
sad bi ono moji svati bili,
moji bili, sa mnomo prolazili!«
Svati Mande mimo dvor prodoše,
a dozivlje Jelina divojka:
»Majko moja, zabolit me glava,
a od srca da duša izade!
Daj ti meni od sanduka ključe,
da ja tražim sebi likarije!«
Privarit se divojčina majka
i dade jon ključe od sanduka;
neg ne tražit sebi likarije,
već uzimlje dva zlatna gajtana,
pa ji veže sebi oko vrata,
pa s' obisi, žalosna joj majka!
Kad je majka čeroti ulazila,
pitrgrla je dva zlatna gajtana,
pa je kopa putu na raskršće,
kud će proći Ivini svatovi.
Kad su tuda svati prolazili,
među sobom oni govorili:
»Kad smo juče ovda prolazili,
ovo greblje nismo nalazili!«
Od toga se niko ne nadaše,
već se nada Ivane čobane,
pa je svatin 'vako bisidilo:
»Ajte naprid, gospodo svatovi,
ja ću s' ovde bogu pomoliti!«
Kada su ga svati poslušali,

osta Ivan na Jeline grebu;
 nad njin stoji, sam se sebe boji.
 A kad svati došli blizu crkve,
 nevista je plačno govorila:
 »O divere, moj desni prstene,
 stid je mene u te i gledati,
 kamo li ti, dušo, govoriti!
 Di je meni Ivan duveglijja,
 s kime ću se ja mlada vinčati?«
 Tad se svati nazad povратиše:
 kada Ivan na Jelinu grebu,

misle oni da je zanimio,
 a Ivan se dušon razdilio.
 Kad to vide gospoda svatovi,
 do Jeline Ivu ukopaše,
 na dnu nogu vodu navратиše:
 ko je gladan, nek jabuka jide,
 ko je žedan, neka vode pije.
 Bog ubio i staro i mlado
 kad rastavlja i mlo i drago,
 sapela ga božija desnica,
 ubila ga Marija divica!

5

IZVIR-VODA IZVIRALA

Izvir-voda izviralala
 iz Oluma kamena,
 iz plemena, korena,
 tute kleči Divica,
 bile ruke umiva,
 grišne duše oprasča:
 »A vi, bile ručice,
 a vi, grišne dušice,
 udrute se ramenon
 za no tulo ranjeno

kô je na križ stavljeno
 i od boga slavljeno.«
 Sinoć su ga s križa snili,
 duge skale postavili,
 prid nebesa odnosili.
 Nebesa se otvoriše,
 anđeli se pokloniše,
 ude stvari pobigoše,
 svete sviće užegoše,
 mlade mise govoriše.

6

PJESMA KOJA ŠTITI OD GROMA

Biži, biži, Irudice,
 mati ti je poganica
 od boga prokleta,
 svetog Ilije sapeta.

Plače momče, a plače divojče,
 Čuvaj, čuvaj, sveti Ile,
 jer po nebu lete strile,
 da mi koga ne ustrile!

7

JE LI MU ZEMLJA TEŠKA

U petak se Ivo razbolio,
 u subotu bolest bolovao,
 u nedilju bogu dušu dao.
 Često majka sina oblazila:
 »Sine Ive, je l' ti zemlja teška?«

8

TKO SE ČIME HVALI

Split se hali srebron pa i zlaton,
 a Kašteia bitvon i salaton,
 Sokinjani smokvom i maslinom,

a Klišani velikom forticom,
 Dugo Polje nožin i anžarin,
 Dicmanjani bojim i megdanin!

Sinj se fali robon i dućanin,
 Brnažani Tripalovin stanjin,
 Turjačani baron i Kevaron,
 Gardunjani plisnava i rukavin,
 a Triljani lađan i pazarin,
 Strmodolac gnojion i krtolin,
 Vedrinjani kravan i telacin,
 a Jabuka gždavin divojkan,
 Mala Ruda ovčan i ovnovin,
 a Velika debelin volovin,
 a Grabljani čašan i bocunin,
 Udovčani gravom i smitljikom,
 Otočani ječmom i jarikom,
 a Glevljani drvin i magarcin,
 A Galjani vinom i rakijom,

Obrovčani brdon i dolinom,
 Bajagići zelenin duvanon,
 Glavičani konjin i karovin,
 Jesenčani alatom, zanatom,
 Čitlučani dugin podvornicam,
 a Krinjani mrižan i rakovin,
 Rvačani dvorin i timarin,
 Bitelčani špicom i jarmovin,
 Potravčani loncin i poklopcin,
 Vrličani kratkin pregačican,
 Zelovljani lulan delašican,
 Lučanjani kruškan i jabukan,
 Suvačani trnjon i kupinon,
 Radošani visokon planinom,
 selo moje krivom i slaninom!

9

UDOVICE I NAJMENIK

Udovica tukla najmenika:
 »Najmeniče, a moj nesretniče,
 tri godine ti u mene stojiš,
 samo ovce po planini gojiš,
 bih meni kolo sastavio,
 sastavio kolo — ora ti je! — «
 Najmenik joj ovo odgovara:
 »Udovice, moja gazdarice,
 kako ću ti kolo sastaviti,
 kad ga nigda ni vidiya nisan!«
 Udovica njemu govorila:

»Najmeniče, eto ti te đavli,
 i ko te je namirio na me-
 Ti sastavi, ja ću kazivati:
 digni nogu, gotova gobelja;
 digni drugu, kolo sastavljeno,
 metni špicu, gotova trupina,
 pa ćeš dobro kolo podmazati,
 sve do Livna mogu putovati.
 Niz Dragu ćeš dobro zakrikati,
 a pod Dragom ja ću odđirati!«

10

USPAVANKA

Paji, buji u zlaćenju beši,
 tvoja beša na moru kovana
 kovala je tri dobra kovača,
 tri kovača, tri godine dana.
 Jedan kuje, drugi pozlaćuje,
 treći radi od zlata jabuku.
 Ode beša od grada do grada,
 dođe beša mom ditetu dragom
 i u beši lip sanak usnilo,

san usnilo, u sanu vidilo,
 da mu majka tanku košu kroji,
 jednu majka, a drugu mu baka,
 treću teta — materina seka.
 Nini, dite, rado san ti majka,
 majka, te je u želji rodila,
 u veliku dobru odgojila,
 po tri puta na dan povijala,
 iz ružice vodon umivala
 i s ružicom tebe otirala!

11

POGUBNOST PIJANSTVA

Majka Maru za Ivana dala,
 jutron dala, večeron kajala,
 da je znala, da je ne bi dala:

Ivanica ljuta pijanica,
 do ponoći s Turcin pije vino,
 od ponoći šerbet i rakiju,

ovo s njima, a bome i bez njih.
Ivo Mari dolazi na vrata:
»Dušo Mare, otvori mi vrata,
ne diži se u košulji tankoj,
već se diži u svili rožatoj!«
Ivu Mara otvorila vrata,
došla mu je u košulji tankoj.
Ivo vadi nože iza pasa
pa udari Maru više pasa,
kako ju je mlo udario,
na nožu joj čedo izvadilo.
Kad vidio, onda zažalio:

»Dušo Mare, ne ljuti se na me,
ja ću tražit pare i dinare
i tebi ću tražiti likare.«
Govori mu umiruća Mare:
»Ti ne traži pare ni dinare,
nit mi traži od Zadra likare,
već mi piši list bijela papira,
pa ga šalji mojoj staroj majkci,
nek mi šalje tri košulje tanke:
u jednoj ću bolu bolovati,
u drugoj ću noću noćevati,
a u trećoj bogu putovati!«
To izreče i s dušom uteče.

12

NIJE SE ZNALA ODLUČITI

Ovce pase šuićkinja Mara
u šuići povr Malovana,
s njon poređe dva čobana mlada,
oba mlada, oba Mari draga.
Govori in šuićkinja Mara:
»O bora van, dva čobana mlada,
oba mlada, oba meni draga;
ko obleti oko Malovana
p' onda prvi do mene doleti,
za onoga ja ću poći mlada!«

Potrčaše dva čobana mlada
(a da što će, toliko in draga),
prvi trči, do Mare dotrči,
al se prid njon bez duše privali,
isto tako učini i drugi,
i on prid nju ko posičen pade.
Neutišna osta za nj'ma Mara,
žalila i' tri godine dana,
al i' nije nikad ožalila.

13

LASTAVICE, SJAJU TI SE KRILA

Lastavice, sjaju ti se krila
kano kosa moga berekina!

14

ŠTO SU DANAS...

Što su danas izinjele mlade;
one side, a svekrve rade.

15

BRAT JE SPASAVA VELIKE NEVOLJE

Žito žela seja Ivanova,
vazdan žela a ne zapivala,
a kada je oko podne bilo,
zapivala seja Ivanova:
»Čobanine, zlato materino,

uzbij ovce uz goru zelenu,
naš u gori studenu vodiću,
kod vodice javor drvo suvo,
u javoru stručak bosioka,
pa mi zalij stručak bosioka.«

Čobanin jon diplan odgovara:
»Zalio san i dva i tri puta,
al bosioh gotov uvenio.«
Kogod čuje, kogod i ne čuje,
al to čuje ljuba Ivanova,
pa Ivanu tijo progovara:
»Šaji mene kući po užinu,
seku Anu za goru na vodu,
pa ti ajde za njon nazorice,
nazorice ali štramputice.«
To je Ivo ljubu poslušao
pa je posla ljubu po užinu,
seku Anu za goru na vodu,
pa on ode za njon nazorice
nazorice ali štramputice.
Kad je došla studenoj vodići,
iz javora čedo izvadila,
čedo ljubi a kroz suze zbori:
»Čedo moje, da bi te ne bilo,
sama ne znam što ću učiniti;

ili ću te mlada uđaviti,
il ću mlada u vodu skočiti,
ili ću se mlada obisiti,
jer te ne smim kući donijeti
od neviste Ivanove ljube!«
A to Ivan sve sluša i gleda,
pa on svojoj seksi progovara:
»Ni se višaj, nit u vodu skači,
niti davi čedo prinejako,
već ga nosi mojoj kuli biloj
i podaj ga mojoj ljubi virnoj,
neka goji čedo prinejako.«
Pa on čedo u naručak uze,
pa ga nosi svojoj virnoj ljubi:
»Evo tebi čedo prinejako,
pa ga goji, virna ljubo moja,
nikad seje nemoj ukoriti.
jer si i ti prvu noć donila
pa te nigda ukorio nisam,
ne bi ni sad, moja ljubo virna,
da mi nije u riječi bilo.«

16

KOME JE SVE TESKO

Teško ti se kiridiji mladom
uz klisuru konjem dekajući
na Zadvarju ručka čekajući,
teško Klisu jer je na kamenu
a kamenu jer je Klis na njemu,
Bajnoj Luci jer j' u turskoj ruci!
a Glamoču jer je u zamoču!

Teško ti se jadnoj domaćici
kad joj masla nema u žarici,
a još je teže kutnjem gospodaru
kad nestane žita u ambaru.
Teško kapi na ćelavoj glavi,
teško pušci u strašivoj ruci.
Još je teže ko se s rdom sveže!

17

PREVARIO JE PREOBUČEN U ŽENSKJE HALJINE

»Koliko je nika do Ribnika
nikakva mi ne osta divojka
koju nisam, majko, privarija,
privarija i lice obljubija,
samo nisam mudru Mandalinu.
Ne mogu je, majko, privariti,
nit jom bilo lice obljubiti!«
Al mu veli ostarila majka:
»Moj Ivane, drago dite moje,
lako ti je Mandu privariti,
privariti, lice obljubiti.
Potajaj se za godinu dana;

goji kose ko divojka mlada,
pa ti ajde mudroj Mandalini,
zovi Mandu u Janju planinu
da berete ružice rumene.
Na to će se Manda privariti
pa š jom bilo lice obljubiti.«
To je Ivan majku poslušao,
potaja se za godinu dana;
kose goji ko divojka mlada,
pa on ide Mandi pod prozore,
pa on zove mudru Mandalinu:
»Mandaline, moja drugarice,

daj ajdemo u Janju planinu
 da beremo rumene ružice!
 Progovara mudra Mandalina:
 »Ja ne smijem u Janju planinu
 od zuluma Karlović Ivana.«
 Ali njojzi Ivan progovara:
 »Ne budali, mudra Mandalino,
 davno ti je Ivan preminio,
 davno mu je zvono zazvonilo,
 davno ga je majka ožaljila.«
 Kad to čuje mudra Mandalina,
 odma se je ona opremila
 te odoše u Janju planinu.
 Kad su došli u Janju planinu,
 bere Manda ružice rumene,
 jednu bere, meće u nidarca
 pa je ona njojzi govorila:
 »Veni, veni, ružo u nidarcu,
 ko što vene srce Ivanovo!«
 Drugu bere, meće je na stinu:
 »Veni, ružo, na studenoj stini,
 ko no vene tilo Ivanovo!«
 Treću bere, u vodu je baca:
 »Veni, veni, ružo, u vodiči

ko no vene Ivanova majka!
 Kad to čuje Karlović Ivane,
 progovara mudroj Mandalini:
 »A bora ti, mudra Mandalino,
 šta bi sada mlada učinila
 da ti vidiš Karlović Ivana?«
 Progovara mudra Mandalina:
 »Ja bi' trгла nože iza pasa,
 klala bi' se po bijelu vratu.«
 Progovara Karlović Ivane:
 »A bora ti, mudra Mandalino,
 ja san glavon Karlović Ivane,
 pa sad radi što je tebi drago!«
 Kad to začu mudra Mandalina,
 ona trže nože iza pasa
 da će klat se po bijelu vratu.
 Al je ujeti Karlović Ivane
 pa je baca u zelenu travu
 i Mandino obljudija lice.
 Progovara mudra Mandalina:
 »Puni, vitre, moj večernji lade,
 mojoj majci ti odnesi glase
 da je mene mladu privarija,
 privarija, lice obljudija
 a na ime Karlović Ivane!«

MUZE V ZULUM I ZLOBA SVEKRVINA

Al da vidiš ljube Kraljevića,
 primakla se k vedru ogledalu,
 pa ogleda svoje lice bilo,
 pa se sama sobom razgovara:
 »Što je moje požutilo lice
 od zuluma Kraljevića Marka,
 da bog dā ga požetila majka!«
 Misli Anda da niko ne čuje,
 ali čuje majka Kraljevića,
 brže leti pa ti sinu kaže:
 »A da čuješ, drago dite moje,
 što govori virna ljuba tvoja!
 Primakla se k vedru ogledalu,
 pa se sama sobom razgovara:
 'Što si moje požutilo, lice,
 od zuluma Kraljevića Marka,
 da bog dā ga požetila majka!«
 Kad to čuje Kraljeviću Marko,

on govori svojoj ljubi virnoj:
 »Anđelijo, moja ljubo virna,
 ili voliš da po vodi ploviš,
 ili voliš da na vatri goriš,
 ili voliš da te sabljon sičen?«
 Progovara Anđelija mlada:
 »Nisan riba da po vodi plovin,
 nisan drvo da na vatri gorin,
 junak nisan da mi glavu sičeš,
 već me sici po svilenu pasu!«
 To je Marko ljubu poslušao
 pa je siče po svilenu pasu,
 na sablji je čedo izvadio,
 čedo malo, al je muška glava,
 pa on svome ocu progovara:
 »Da me nisi, babo, pogubija,
 od tebe bi' bolji junak bija!«

PO MADEŽU I POLOVIGI
PRSTENA PREPOZNALA MUŽA

Jučer se je Marko oženija,
a danas mu bila knjiga dođe
da on ide u carovu vojsku.
A kada je jutro osvanulo,
Marko se je lipo opremija
i govori svojoj staroj majci:
»O starice moja mila majko,
ne šalji mi Anđelije ljube,
ne šalji je za goru na vodu,
za gorom su bili labutovi
pak mi mogu Anđu raskiniti;
nit je šalji u planine k ovcam
jer su tamo Turci janjičari,
pa mi mogu Anđu zarobiti.«
Onda ode Kraljeviću Marko,
Anđelija pratila ga ljuba.
Kad su došli na zelen-livadu,
tute side Kraljeviću Marko,
pokraj njega Anđelija ljuba.
Marko skide prsten s ruke svoje
pa ga na dva dila razlomija;
pola dađe Anđeliji ljubi,
pola sebi stavi u dolamu.
Ode Marko u carovu vojsku,
ljuba ode dvoru bijelomu.
Dok je došla dvoru bijelomu,
odma' njojzi veli svekrvica:
»Uzmi, Anđo, vidro okovano
pa otiđi za goru na vodu,
donesi mi vode iza gore!«
To je Anđa staru poslušala
pa uzela vidro okovano
i otišla za goru na vodu.
To Anđina bog i srića dala,
nisu bili bili labutovi.
Anđa uze lađene vodice
te donese dvoru bijelomu.
Onda veli njojzi svekrvica:
»Uzmi, Anđe, tri stotine ovce
i za njima ajde u planinu
i nemoj se dvoru povraćati,
dokle ne bi, Anđe, namirila,
namirila tri iljade ovce!«

To je Anđa staru poslušala
te otira ovce u planinu.

To j' Anđina bog i srića dala,
ovce jon se dva puta janjiše
i oba se puta jom bližniše;
dok izašle tri godine dana,
namirila tri iljade ovce,
pa se s njiman kreni bilu dvoru.
Kad je bila na zelen-livadi,
uto dođe Kraljeviću Marko
i zateče Anđu na livadi.

Besedi jom Kraljeviću Marko:

»A bora ti, mlada nevistice,
čija li si, čije l' ovce paseš,
čija li je zelena livada?«
Progovara Anđelija mlada:
»Livada je Kraljevića Marka,
a ovce su Kraljevića Marka,
a ja mlada čija budem ljuba!«
Onda veli Kraljeviću Marko:
»A bora ti, mlada nevistice,
po čemu bi poznavala Marka?«

Progovara Anđelija mlada:

»Ja bi' lako poznavala Marka,
mladež ima na obrvi livoj,
a imade pō prstena zlatna,
a pola je meni poklonio.«
Kad to čuje Kraljeviću Marko,
on podiže kalpak s glave svoje
te mu Anđa madež opazila;
pa se maši rukom u dolamu
te izvadi pō prstena zlatna.
Kad to vidi Anđelija mlada,
savila se Marku oko vrata
pa odoše skupa dvoru bilu.
Prvi Marko ode u dvorove
pa on pita ostarjele majke:
»O bora ti, ostarjela majko,
di je sada Anđe ljuba moja?«
Al' besedi ostarila majka:
»Eto ti je tamo u odajli!«
Kad je Marko doša u odaju,
nema Anđe tamo u odaji.

Opet Marko majke zapituje,
a majka mu stara progovara:
»Eto Anđe u drugoj odaji!«
Kad je doša u drugu odaju,
nema Anđe u drugoj odaji,
pa on jope majku zapituje,
a majka mu opet progovara:
»Eto Anđe u trećoj odaji!«

Kad on doša u treću odaju,
nema Anđe u trećoj odaji.
Onda Marko majci progovara:
»O starice, moja mila majko,
da mi nije od boga grijota
i od ljudi velika sramota,
sada bi' ti glavu odsikao!«

20

PROĐE GORU

Prođe goru jabukovu,
prođe drugu jasenovu,
prođe treću — konj zanese. Oj!

21

TEŠKO SPLITU...

Teško Splitu što je u dubini,
a Čačvini što je u visini,
Bajnoj Luci jer j' u turskoj ruci
i divojci u nejačkoj ruci,
teško ti se vuku i ajduku,
mladu momku ne ljubeć divojku,
teško vuku ne jedući mesa
a ajduku ne pijući vina.
Teško ti se svakomu trgovcu
kad nestane novca u tobolcu!
Teško pušci u strašivoj ruci;
teško kozi kad otpadnu rozi,
teško ovcu kad joj panu zubi,
pa ne može travice da rubi.
Teško mužu ženu slušajući

a i ženi muža kukajući.
Teško kapi kad je baba nosi,
teško ti se svakomu čovjeku
koji ima kuću kapavicu
i u kući ženu lajavicu.
Teško snaši starcem spavajući,
do ponoći buve gonajući,
od ponoći noge bacajući
preko starca kao preko magarca.
Teško bakri na rđavoj vatri,
a kupusu kada nema mesa!
Teško ti se kućnom gospodaru
kad nestane žita u ambaru,
još je teže kućnoj domaćici
kad nestane tista u naćvican.

22

SAME ZGODE KOJE SE NE MOGU DOGODITI

Vozila se po suvu galija,
konja jaši po moru delija,
vino pila tri mrtva junaka,
služila ih divojka bez glave.
Prid njima je od zlata sinija,
na siniji pečen pivac piya,
oko pivca tri darana jarca,
potrali su bez ušiju zeca.
Poleti(ja) ora bez krstova

i uzimlje pušku od trstike
da ubije na ležeće zeca.
Ne pogodi na ležeće zeca,
već pogodi cara čestitoga,
u zlo ga je misto pogodio,
pod kolino u srce junačko,
mrtav pade a živ kući dođe
i kod kuće tri veselja nađe.
Mrtva koka četri jaja snila,

ljuba mu je porodila sina;
muška glava a ženskog odalja,
mrtvu majku na ležeći nađe;
pola mrtva, na pola sidi.

Još mu krpa gaće i košulju,
seka mu se od žalosti smije,
babo mu se još ni rodio nije.
Da vam kažem što istina nije:
guska vodu iz rešeta pije.

23

VATRA IZ NOŽICA

Skoči, mala, od stine do stine,
nek ti vatra iz nožića sine!

24

GRLICA I PREPELICA

Gričica proju brala,
kad nabrala dva ambara,
pitala je prepelica:

»Daj mi, grle, jedno zrno!«
»Ne dam bome ni jednoga,
bijaš' brati, ne ležati,
s čobanim se ne šegati!«

25

POBJEGAO MU KONJ

Oj Nevenko, moj Nevenko,
uteče mi konj zelenko,
prika vode negažene,

prika trave nekošene,
prika gore nesečene,
do divojke neljubljene.

26

JUNAK PRECIJENIO SVOJESNAGE

Vuk zavija, u pećini stini,
gavran grknu jeli na kitici,
nije ono vuče ni gavrane,
već gleveta Tomić Mijovile.
Vino pije u Vrani planini,
gdi se jela na jelu naslanja,
di no teče voda iz kamena,
tute pije trideset drugova.
Uze čašu Tomić Mijovile
pa nazdravlja u svoju družinu:
»Zdrav', družino redom naokolo,
ni u moje ni u vaše zdravlje,
već u zdravlje onoga junaka
ko će otić do Lijevna grada,
sam doniti prava i olova,
svakom drugu po dobre opanke!«
Kad junaci riči razumiše

svi u crnu zemlju pogledaše
kako trava reste na zavojke,
kano dojke u mlade divojke.
Ali ne ti lagan Marijane
već daidži u oči gledaše:
svi u crnu zemlju pogledaše,
»Što ga, daljo, po tuđini tražiš
kad ga sebi uz kolino raniš!
Evo majka rodila junaka
ko će otić do Lijevna grada.«
Kad razumi Tomić Mijovile,
Marijanu 'vako govoraše:
»Marijane, drago dite moje,
ti ne smiješ u Livno otići!
Skoro jesu Turci izginili
od onoga Livna bijeloga.
Na tebi je sva turska odića;

a jačerna Đeme Đernovića,
svitli noži bega vrpolskoga
i košulje Bojagić Ahila
kojino su skoro izginali
ti ne smiješ u Livno otići!
Al Marijan aje i ne haje,
ode i on do Livna biloga.
Kad je doša u Livno bijelo,
tu nalazi kolo đivojaka.
Kolo vodi seka Bojagića,
a kakva je, jadi je ubili,
smamila bi sa neba oblake,
kamo l' ne bi na zemlji junake.
Na njoj jesu tri zlatna đerdana,
svaki valja pò careva grada.
Na ruci joj burma i prstenja,
sitan biser i draga kamenja.
Kad to vidi lagan Marijane,
uze Ajku za bijelu ruku,
pa okrće kolo naokolo.
Sve se kolo rastrgnulo biše,
osim di je momče i đivojče.
Momče jeste iz Vrane planine,
po imenu lagan Marijane,
a đivojka od Livna biloga,
lipa seka Bojagić Ahila.
Teško su se oni oznojili.
Nu, da vidiš lagan Marijana,
o! ti sviači zelenu dolamu;
zastjaše toke na prsima
i zlaćene kopče na nogama.
Kad to vidi Ajka Bojagića
viša mu se mlada oko vrata,
pa zavika iza svega glasa:
»Amo te se, Turci Livnjanini,
evo nama Mijatova druga!
Ev' košulje milog brata moga,
što sam i ja svojom rukom vezla;
ja je vezla četiri godine
a sa svoje četiri drugarice.
Evo noža bega vrpolskoga
i jačerne Ferhet Đzenovića!
Kad to čuše Turci Livnjanini,
skočiše se na noge lagane,
pa uitiše malog Marijana,
spratiše ga u tammnicu tavnu
di no jeste voda do kolina.
Pa su Turci više učinili:
prvi petak, turski svetac dođe

vodit njega na Crvene stine,
biti njega iz dugih pušaka.
Za to čuje lagan Marijane,
odma piše knjigu na kolinu
svom daidži u Vranu planinu:
»Moj daidža, Mijo harambaša,
oli sada, oli već nikada!
Evo mene u Livnu bilome,
u tammnici, ognjom izgorila!
Turci jesu više učinili,
prvi petak, turski svetac dođe
vodit mene na Crvene stine
i bit mene iz dugih pušaka.«
Pa on gleda momka knjigonošu,
pa mu rukom maše iz prozora,
ali mladac za boga znadiše
pa se vrati lagan Marijanu
i uze mu knjigu šarovitu.
Dade njemu lagan Marijane,
dade njemu dva dukata žuta
i ovako njemu besedija:
»Čuješ mene, horan Madarene,
nosi knjigu u Vranu planinu,
mom daidži Miji arambašić!
Ali Madar za boga znadiše,
dovati se knjige šarovite,
pa on trče doli niz ulicu,
sve se tuče nogon u guzicu.
Kad je doša u Vranu planinu,
tu nalazi Tomić Mijovila
i dade mu knjigu šarovitu.
Kada Mijo pečat raskinija,
ka' on vidi što mu knjiga kaže,
proli suze niz bijelo lice.
Pa ovako junak besedija:
»Marijane, drago dite moje,
jesan lin ti govoriya, sine,
da se prodeš Livna, bijeloga
i đivojke Bojagića Hajke.
Ko ne sluša svoga starijega,
taj ne sluša boga jedinoga,
on će uvijek ludo nastradati.«
Onu štije, drugu rukon piše
te je šalje Turkon Livnjanima,
pa ovako Mijo govoriya:
»Čušte li me, Turci Livnjanini,
pustite mi moga Marijana
i đivojku Bojagića Hajku,
jer se kunem i viru van đajen

ja ću jednu četvorku sakupiti;
mrka Vuka iz Dubrovnika,
malog Radu iz Ravni' Kotara.
U pól dana vašem dvoru saći,
vaše bule na oči ljubiti.
Ne recite da vam kazao nisam!
Pa on posla knjigu šarovitu.
Kad se Turci knjige dobavili,
knjigu štiju, grozne suze liju,
pa su sami sobom besidili:
»Mučno pušćat guju iz procipa,
još mučnije vuka dočekati!
Sve smisliš, na jednu smisliš
i puštaše malog Marijana
i divojku Bojagića Hajku
i dali jin trijest pratioca
da ji prate do Vrana planine.

Lipo i' je Mijo dočekavo
i svakoga lipo batinavo.
Onda veli Tomić Mijovile:
»Marijane, drago dite moje,
uzmi Ajku za bijelu ruku,
pa je vodi dvoru bijelomu
i vinčaj je sebi za ljubovku.«
Kad to čuo lagan Marijane,
on uzejo Hajku plemenitu,
uzejo je za desnicu ruku
i vodi je dvoru bijelomu
i lipo je krston prikrstija;
prvo bila Hajka plemenita,
a sada je mlada Katarina.
Lipi porod š njome izrodija,
prve ćeri, poslijen sinove,
da neviste ne zatiču zava,
da u kući ne bude jin kavga.

27

ŽETELACKA

Ajde, nevo, da žanjemo,
da šta ćemo kad možemo!

28

ŠALJIVA

Šoto — roto zaklapalo,
crno pašće zalajalo.
Govor' Jela: »Jadna ja,
ko mi vrata otvara?!«
Momak zbori izvanka:
»Evo, draga, ja sam ja«!

A ona mu govori:
»Neka, neka kad si ti,
dođi amo na komin,
ćinit ćemo šapore,
od ponoći do zore,
da nas braća ne kore«!

29

NA KRAJU GA SPASAVA BRAT

Počet ćemo pismu od junaka
što je bilo u stara zemana;
vino pilo do dva pobratima
u Kunari visokoj planini
di se legu vuci i ajduci,
di pokliču žuti jastrebovi
a di grću crni gavranovi,
jedno mi je Janjković Stojane
a drugo je o' Senja Tadija.
Vino služe četiri divojke,

sve četiri skoro zarobljene,
vince služi Atlagića Ajka,
a kakva je, rodila je majka:
zagrnila rukave uz ruke
(bilje su joj ruke od rukava)
na prsi je dojke povadila
pa junacin vince dodavala.
Vince pili od jutra do podne,
vince pili, ništa ne zborili.
Kad se Stojanu mućat dodijalo,

onda veli pobratimu svome,
 a imenon Senjanin Tadija:
 »Bora tebi, pobratime Tade,
 koja ti je bolovat nevolja,
 kad ti štutiš, ništa ne besidiš?!
 Ali te je zabolila glava,
 ali te je zaudrila trava,
 ali ti je pivo naudilo?«
 Onda veli Senjanin Tadija:
 »Pobratime, Janjković Stojane,
 niti me je zaudrila trava,
 niti mi je pivo naudilo,
 već ostari' a oženjen nisam!
 Al se mislim sada oženiti;
 čuo jesam a, vidio nisam
 podalekon u krvavoj Lici,
 lipa seka ličkog Mustaj-bega,
 po imenu Zlatija divojka,
 što je zemlje na četiri strane
 da je take nije postanulo,
 pa je meni ljudi čudno kažu
 da joj je kosa kita imbrišima
 a čelašće sjajno ogledašće,
 obrvice, morske pijavice,
 trepavice, krila lastavice,
 a očice do dvi mrđelice,
 a obrazi dva đula rumena,
 usta su joj parom probijena,
 a zubi su dva niza bisera.
 Kad besidi konda golub guče,
 kad se smije konda biser grize,
 kad koraca regbi biser baca,
 sva je moja slika i prilika,
 ja oču se š njome oženiti,
 ol zelenom travom zeleniti,
 ol tamnicu plećim naseliti.«
 Kad je čuja Janjković Stojane:
 »Pobratime Senjanin Tadija,
 i ja jesam stara junačina,
 dva sam puta tamo ododio,
 malda jednom nisam poginuo,
 klon' se vruga i krvave Like!
 Evo doli niz naše Kotare,
 ima, brate, trideset serdara
 i trideset gorski arambaša
 i četiri laka barjaktara,
 svaki ima uz kolino zlato,
 ili čerku ili milu seku,
 svaki će je tebi pokloniti.«

Ali veli Senjanin Tadija:
 »Pobratime, Janjković Stojane,
 kleo sam se bogu i čoviku
 iz Kotara da se ženit neću,
 nego pravo Zlatijom divojkom!«
 Otolen se na noge skočio,
 punu čašu vina natočio,
 pobratimu svome nazdravio.
 »Sad ćemo se, brate, rastaniti,
 ja mi iden k Senju na krajinu
 a ti ideš u Ravne kotare.«
 Za bile se ruke uvatiše,
 u bijelo se lice poljubiše;
 po dva puta u bijelo lice
 a po treći u čelo junačko,
 svaki ode svome zavičaju.
 Ode Tade k Senju na krajinu,
 u dobra je doba pogodio,
 na podne je kući dolazio.
 Tu nalazi svog brata Ivana
 i njegovu vjerenicu ljubiu
 a imenon dilber-Andeliju.
 Za gotovu sofru zasidio
 pa blagova mesa debeloga
 i rujena vina se napio,
 onda veli svom bratu Ivanu:
 »O Ivane, brate od matere,
 došlo mi je od ženidbe vrime,
 ja se oču, brate, oženiti!«
 Kad je njega Ivan razumio,
 onda veli svom bratu Tadiji:
 »Žen' se brate, oklen ti je drago,
 ja ću trošit gotovinu blago.«
 Onda Tade tijo besidijo:
 »O Ivane, brate od matere,
 dat ćeš meni pretila đogina
 i odilo što ide na tilo,
 ja ću poći u krvavu Liku
 i dovest ću Zlatiju divojku.«
 Onda njemu Ivan besidijo:
 »O Tadijo, brate od matere,
 ne dam tebi pretila đogina,
 ni odilo što ide na tilo,
 jer mi nije babino ostalo,
 nit mi ljubia u dote donila,
 već sam junak steka na megdanu,
 pa ćeš otić u tursku krajinu
 i odvest mi pretila đogina
 i Turci će zarobit odicu

a tebika glavu otkinuti.«
Onda Tade bratu besidio:
»Kad mi ne dâš konja i odilo,
ja ću ići niz Ravne kotare
pa robiti crkve i oltare,
kupovati konja i odilo
i otić ću do krvave Like,
oženit se Zlatijom divojkom.«
Skoči Tade na noge lagane,
ode Tade isprid bile kule.
A kad vidi Ivanova ljuba
po imenu dilber-Andelija,
prid Ivana na kolina kleče
pa ga moli kao gospodara:
»O Ivane, mili gospodaru,
nemoj puštat svog brata rođena
da on ide niz Ravne kotare
pa da robi crkve i oltare;
daj ti njemu konja i odilo,
bog će dati da će dobro biti,
on će sebi curu dovoditi.«
Onda Ivan mrko je pogleda
i govori dilber-Andeliji:
»Ajde tamo na prozor od kule
i javi mi brata rođenoga,
nek se vrati u bijelu kulu,
dat ću njemu konja i odilo!«
Brže skoči dilber-Andelija,
na prozorje glavu iznosila
i dozivilje svog mila dîvera:
»O Tadija, moj mili dîvere,
vrati mi se na bijelu kulu,
dat će tebi konja i odilo!«
Kad je Tade nevu razumijo,
nazad se je kuli povratijo
kad je Tade u kulu došao,
a da vidiš kapetan-Ivana,
on se maši rukon u žepove
i on dadne ključe od sanduka
i dade i' dilber-Andeliji:
»Ajde gore u bijelu kulu
i opremaj svog mila dîvera,
a ja iden u tople podrume
opremati pelivan-dogina.«
Ode Tade uz visoku kulu,
u odaju biše u'odilo
i otvora petere sanduke,
pa se poče Tade opremati:
do tijela od svile košulju

a svrh toga dva jesu pancira,
ne mere ga sići oštra ćorda,
nit probiti puška ni kubura,
a svrh toga tri jesu ječermne,
ječermne su one od kadife
u kojoj su toki podiveni,
u tokima zlati kamenovi,
sjaju mi se prsi u junaka
kano liti na istoku sunce
kad obasja kroz jelove grane,
i po njima dragi kamenovi
pri koji' se more večerati
i dvanaest konja potkovati
u ponoći kano i u podne,
a na noga' gaće tiftijane,
šafi su jim zlatom prošikani
a popriko biserom nizani.
a na noge kovče i čakšire.
Više mu je zlata pod kolinon
neg skerleta. čoje nad kolinon;
uteže se mukadinon pason
od bedara do vitki' rebara.
Za pas meće dvije breše male
koje one brez kremena pale,
a među nji' noža plamenita
što mi siće pancir gožde ljuto;
zagrnu se zelenon dolamom,
niz koju je šezdeset putaca,
a koja je ponajbliže vrata,
ono gusta do tri litre zlata,
u njemu je čaša od biljura
koja drži tri litre rakije,
kad se ne bi čaša, prigodila
s tizijim bi Tade pija vino,
a na glavu kalpak i čelinku,
osam piera, devet čelinaka,
a deveto noje tice krilo,
to se krilo na čekrk okriće,
momak znade koji vitar puše.
Kada se je lipo opremijo,
on uzimlje vedro ogledalo
je l' odilo poljubilo tilo.
A kakav je Senjanin Tadija,
garila ga crna nausnica,
lipši momak od svake divojke
i u gori od bijele vile.
Da je momak nasred polja stao,
iz neba bi rosu pomamio,
kamol' ne bi zanijo divojku.

Pa zapali čibuk od aršina
pa on ode na visoku kulu
a prid kulu na mermer havliju,
a bratac mu konja opremijo
opremija pretila dogina,
na burmu mu dlaku dogonijo,
zauzda ga uzdom mežarlijom
sve od čista salivena zlata,
na njeg meće sedlo šimširovo,
u sedlu su ispletene guje
i tute je od zlata jabuka,
na jabuku glavu naslonile,
u ustima drže halemove
pri koji' se vidi večerati
i dvadeset konja potkovati,
priteže mu šestere kolane
i još sedmu imbriši' kanicu
što dogata od kolana čuva.
Onda Ivo bratu besidio:
»O Tadija, brate od matere,
drži dobro pretila dogina,
dogat se je strašno posilio,
da te ne bi konjić ukinio.
Goni, brate, uz Kunar-planinu,
a kad dođeš na vr' o' planine,
tuter će te danak ostaviti
a mrkla te nojca uvatiti,
a nemoj se, brate, poplašiti:
vuci viju a, medvidi buču,
neće dogat dati pristupiti,
zubin kolje, a nogama tuče.
Kadar sutra danak mi osvane,
ajde, brate, niz Kunar-planinu
a na one, na rosne livade,
tute mi je krčmarica Mara,
ona mi je moja posestrima,
sve će ona tebi kazivati
kakoš doći do mlade divojke.«
Kad je Tade njega razumio,
privati ga za desnicu ruku
pa se svojim bratom poljubio.
»Zbogom, brate, moj brate Ivane,
a ja odo' do krvave Like!«
Pa on uze pretila dogina
pa se njemu baci na ramena
pa poleti niz to polje ravno
kano zvizda priko neba sjajna;
po tri koplja u visinu skače
a po četiri miri po ledini,

ode Tade uz Kunar-planinu.
A na vr' o kad je izodio
tute ga je danak ostavio
a mrka ga noćca uvatila.
Pa odjaši pretila dogina,
udri kopje u ledinu travu
i za koplje svezao dogina,
popušta mu šestere kolane
i još sedmu imbriši' kanicu,
natače mu torbu na vilicu,
neka zoblje pretili dogine.
Onda stade Tade večerati
debeloga mesa ovnovine
i oduši po mišine vina,
pa on pije crveniku vino.
Vuci viju a medvidi buču,
al se Tade poplašit ne daje,
nit se daje pretili dogine,
zubin kolje a nogama tuče,
ne da, k Tadi nikom pristupiti.
Kad svanulo i sunce granulo,
on mi dođe do konja dogina,
skide njemu torbu sa vilice,
zauzda ga uzdon mažarlijon
i priteže šestere kolane
i još šestu imbriši' kanicu
što dogata od kolana čuva,
pa zajaši pretila dogina
pa on ide niz Kunar-planinu
a do one, ja rosne livade.
Tute nađe krčmaricu Maru,
onda veli krčmarica Mara:
»A čuješ li, neznana delijo,
oklen konjic Ivan kapetana?«
A Tade jon baca opetice
da Ivana ni vidio nije.
Stade Mara suze prolivati:
»Ali si mi Ivu pogubio,
to je konjic Ivan kapetana
ispod Senja grada kamenoga.«
Onda Tade stane besiditi:
»Čuješ li me, posestrimo Mare,
ja sam bratac Ivan kapetana
a imenon Senjanin Tadija,
pa sam poša do krvave Like,
do onoga ličkog Mustaj-bega,
do njegove sestrice Zlatije.
Sad ćeš meni lipo kazivati
kako ću ja na krvavu Liku.«

Kad je ona Tadu razumila,
 uvati ga oko bila vrata
 pa ga ljubi u bijelo lice:
 »Ti si bratac moga pobratima,
 ti ćeš lako na krvavu Liku.
 Ovdan prođe lički Mustaj-beže
 i sa svojom silom i ordijom,
 ode pravo niz Ravne kotare,
 kod kuće mu niko ne imade
 nego samo Zlatija divojka
 i njezina ostarila majka.
 Ti ćeš ovda sada užinati,
 pomalo se očeš uputiti,
 pravo gonit ka krvavoj Lici
 biloj kuli ličkog Mustaj-bega.
 Kada dođeš ka bijeloj kuli,
 avlija će biti zatvorena,
 stisni dobro pretila đogina,
 nek uskoči u mermer-havliju,
 Ajde onda ka visokoj kuli
 i onda ćeš do divojke doći.«
 Tu je danak Tadu ostavlja
 a mrkla ga nojca uvatila,
 pa se Tade kroz lugove vuče,
 dolazijo do begove kule,
 avlija mu biše zatvorena.
 On đogatu priteže dizdene,
 priteže mu dizden oko glave,
 udari ga čizman i mamuzan,
 i uskoči pretili đogine,
 uskočija u mermer-avliju,
 i Tade je dobre sreće bijo,
 nije njega konjic ukinijo.
 A kako je đogat oskočio,
 bila se je kula zaljuljala,
 divojka se o' sna probudila,
 veliku se čudu začudila
 di se kula iz temelja ljulja,
 pa na kuli prozor otvorila
 i pogleda ispri' svoje kule
 i opazi Senjanin Tadiju
 i njegova pelivan-đogina.
 A da vidiš Senjanin Tadiju,
 primače se kuli i prozoru
 pa on traži skele oko kule
 pa on nađe jedne dobre skele
 što j' dizalo šestero Turaka
 a jedva bi s mista odignilo,
 a Tade je pleća podvalio

i sam i' je na se navalio
 pa prisloni uz visoku kulu,
 pa on dođe na prozor od kule
 pa dozivlje Zlatiju divojku:
 »O Zlatijo, i viro i dušo,
 otvori mi od prozora vrata,
 zove tebe Sirotak Alija,
 sa Udbine, sa turske krajine!«
 Ali cura njemu odgovara:
 »Ajđ' otale, Vlašče od ovaca,
 to mi nije Sirotak Alija,
 u Alije kalpak i čelinka,
 osam pera, devet čelinaka
 a deseto noje tice krilo.«
 Kad to čuje Senjanin Tadija,
 on skidiva kalpak i čelinku
 i dodaje gizdavoj divojci.
 Opet viče Senjanin Tadija:
 »O Zlatijo, i vjero i dušo,
 otvori mi od prozora vrata!«
 Opet neće da otvori vrata.
 A što ću vam dugljit lakrdiju,
 sve je njemu cura pomamila
 izvan same bilice košulje,
 onda mu je otvorila vrata.
 Kad je Tade u sobu skočio
 i opazi Zlatiju divojku
 prolitnja ga uvati groznica
 od lipote gizdave divojke.
 Šćapi curu za bijelu ruku,
 nasloni je a na svoju ruku,
 pa je meće na meke dušeke
 pa je ljubi u bijelo lice.
 Pod Tadijon stoji Zlate cika...
 Uvatila Tadu oko vrata
 pa ga ljubi među oči vrane.
 Kad se Tade sit je naljubio,
 onda Zlati tijo besidijo:
 »O Zlatijo, i viro i dušo,
 ovo nije Sirotak Alija,
 nego ja sam Senjanin Tadija!«
 Kad je njega cura razumila,
 obima ga rukan zagrlila
 pa Tadiji tila besidila:
 »O Tadija, i viro i dušo,
 evo ima četiri godine
 da je moje lice za ljubljenje
 i nisan se tila udavati
 nego tebe uvijek išćikala.«

Onda Tade stade besiditi:
 »O Zlatijo, i viro i dušo,
 je l' u tebe vira na tamanu,
 evo ima tri bijela dana,
 ja tri dana i tri noći mrkle
 da ja nisan sanak boravio,
 a sada bi' malo počinio,
 a do zore i bijela dana
 da bižimo Senju na krajinu.«
 Onda cura njemu besidila:
 »O Tadija, i viro i dušo,
 tvrđa vira nego mermer-stina,
 ja tebeka privariti neću!
 Zaspas Tade ko janje zaklano,
 a od mila gizdava divojka
 na prsi mu naslonila glavu,
 i nju mi je sanak privarija.
 Kad se Tade o' sna probudio,
 to svanulo i sunce granulo,
 pa on budi Zlatiju divojku:
 »O Zlatijo, da te bog ubije,
 što ti mene nisi probudila,
 jer svanulo i sunce granulo,
 da bižimo k Senju na krajinu!«
 „O Tadija, crne oči moje,
 na prsi sam ti naslonila glavu,
 pa i mene sanak privarijo.«
 Pa se Tade na noge skočijo,
 obuče se: odijelo na tijelo,
 uze curu za bijelu ruku
 i svede je niz visoku kulu
 a na onu na mermer-havliju,
 do đogina konja doskočijo,
 skide njemu torbu sa vilice
 i meti mu uzdu mažarliju
 i priteže šestere kolane
 i još sedmu imbriši' kanicu,
 pa se soko na sokola baci,
 pa zajaši pelivan-đogina
 pa se đogi na ramena baci
 i on uze Zlatiju divojku
 i meti je za se na đogina,
 uteže je mukaderon pason
 a najposlije od sablje kajišom
 da je ne bi vitar ukinijo,
 i poleti niz to polje ravno.
 Nit je koga čuja ni vidija
 i polje je zdravo prigazija,
 mašijo se Kunare-planine

i on ode uz Kunar-planinu.
 Opazi ga Sirotak Alija
 što je bija curi mušterija,
 i sa njime trideset Turaka
 i govori Sirotak Alija:
 »Evo kurve od Senja Tadije,
 běli mi je curu ugrabijo,
 privrćite puškan kremenove,
 po dva ĩca a četiri zrnca,
 jer je kurva od Senja Tadija,
 isić će vas po gori zelenoj!«
 Zasidoše oni u planini.
 U to doba od Senja Tadija
 a na svome pelivan-đoginu,
 u njeg puče trideset pušaka,
 a na Tadi pancir-gožde ljuto,
 ne more mu puška nauditi.
 Kad to vidi od Senja Tadija,
 od bedrice čordu pogulio
 i potira po gori ajduke
 i trideset glava otkinjo,
 uteče mu Sirotak Alija.
 Viče njega od Senja Tadija:
 »Lako malo, Sirotak Alija,
 da si lani meni pobigao,
 ne bi danas meni utekao!«
 Dostiže ga na konju đoginu,
 ne' ti njega Tade pogubiti,
 udari ga šakon i balčakon,
 Ale pade a Tade dopade,
 skoči s konja Senjanin Tadija
 pa mu bile savezao ruke
 pa ga sveza konju za repinu,
 i on ode uz Kunar-planinu.
 A na vr'om kad je izodio,
 kod one, kod pećine stine,
 El evo ti čuda velikoga,
 opazio Senjanin Tadija
 ja veliku silu i ordiju
 što je bilo hiljada Turaka,
 prama Tadi oni sritoše se
 i na Tadu silu učinili.
 Viče kurva, lički Mustaj-beže
 da uvate Senjanin Tadiju,
 al se Tade uhvatit ne dade,
 siće Turke na obedvi ruke,
 do pećine Tadu doćeraše
 pa se Tade iz pećine brani.
 Kad se Tade vidi na nevolji,

on govori Zlatiji divojki:
»O Zlatijo, i viro i dušo,
je l' u tebe vira na tamanu
da ti ideš Senju na krajinu
a na mome pelivan-đoginu
i da javiš mom bratu Ivanu,
zašto mi je muka dodijala?!«
Onda cura Tadi besidila:
»O Tadija, i viro i dušo,
tvrdā vira nego mramor-stina,
ja ću jašit pretila đogina,
sam će đogo biloj kući doći.«
Kad to čuje Senjanin Tadija,
on uredi Zlatiju divojku,
uveza je na konja đogina,
pa đogatu u grivu pa kreće:
»Donesi mi Zlatiju divojku
a do moje, do bijele kule!«
Pa on pušta pretila đogina
i na njemu Zlatija divojka.
Za njon se je otoč otisnio,
otisnile stotine Turaka
da bi oni konja uvatili.
A ne bi ga vile dostignule,
ode đogat Senju na krajinu.
Na ponoći k Senju dolazio,
pa on rže oko bile kule,
a Ivan mi sanak boravio
pa đogina nije opazio.
Al' ne spava Anđelija ljuba,
čuje ona di on đogo rže
pa mi roni suze niz obraze,
ne smi ona Ivu probuditi
jer mi nije *umir* opazila,
roni ona suze niz obraze,
bijele vruće na Ivana pōle,
opariše kapetan Ivana,
pa se Ivo sa kreveta skoči
pa udara dilber-Anđeliju,
pa govori dilber-Anđeliji:
»Ali si se, kućo, uskažala
što si meni vjerenica-ljuba?«
Ona njemu tila besidila:
»O Ivane, mili gospodare,
eno rže pretili đogine
oko naše prebijeje kule,
beli nan je Tade poginio!«
Skoči Ivan konda se pomami
i ponese sablju niz bedricu

i otvori vrata bijele kule,
a pred kulon pelivan-đogine
i na njemu gizdava divojka.
Pita Ivan gizdave divojke:
»Di je bratac moj mi ostanio?«
Ona njemu po istini kaže:
»Osta mi je u Kunar-planini
a kod one kod pećine stine,
na njega je sila nagrnila,
pa se Tade iz pećine brani.«
Nema Ivo više besiditi,
već potrča u tople podrumu
i izvede pretila gavrana,
jerbo se je đoga zamorio,
nema kada da na nj sedlo meće,
već na gola konja zaskočio
i pripasa sablju od bedrice,
pa poleti niz to polje ravno,
mašio se Kunare-planine
pa on zove svog brata Tadiju:
»O Tadija, brate od matere,
je li tebi glava u životu?
Evo pomoć tvog brata Ivana!
Ivan viče, niko ne odviče.
Opet ivo iza glasa viče,
kako viče kapetan Ivane
sve planina planinu dozivlje
a sa gore opaduje lišće.
I dozivlje svog brata Tadiju:
»O Tadija, brate od matere,
kakve tebe savladaše vile
u Kunari visokoj planini?«
Tekar ga je Tade očutio
i na poziv njemu odvratio:
»Evo mene, moj brate Ivane,
a kod ove, kod pećine stine.«
U to doba kapetan Ivane.
Kad su Ivu Turci opazili,
pobigoše goron i planinon.
Kada Ivo dođe do pećine,
javijo se svom bratu Tadiji:
»O Tadija, brate od matere,
jesi l' mene rane dopanio?«
Njemu Tade iz pećine kaže:
»Jesam, brate, sedam grdni' rana,
sedam rana od sedam pedalja!«
Ivo nema kada govoriti,
već potira Turke niz planinu,
stotinu je glava otkinju

i svome se bratu povratio,
i govori svom bratu Tadiji:
»O Tadija, moj brate rođeni,
oćeš meni rane priboliti?«
Al Tadija njemu besedija:
»Teško ću i', brate, priboliti!«
Uze Tadu za bijelu ruku
i meti ga na konja gavrana
pa on ode k Senju na krajinu,
sve likove strašne potražio.
Bog mu dadne dobro pogodili
i Tadi su rane pribolile,
tu bolova jedan mīsec dana,

ozdravija kâ od majke rođen.
Onda ima Zlatiju divojku,
odvede je crkvi manastiru,
bila Zlata, sad joj ime Kata,
s njome soko porod izrodio:
dviije ćeri a četiri sina,
da neviste ne zatiću zâve,
među njima da ne ima kavge.
Svin junacin pisma na poštenje,
bog van dao zdravlje i veselje,
a menika jedna čaša vina,
da bi srećon od sto litra bila,
moja bi je družina popila!

30

TRI TI BORA TVOJA

Oj divojko, tri ti bora tvoja,
nâ ti prsten pa se zovi moja,
ili moja ili brata moga,
pazi nemoj otić za drugoga!

31

BUKOVINA I ČOBANICE

Bukovino, moj debeli lade,
šta pod tebom čobanice rade?
Krše grane pa se muvam brane.

32

CURE MALE...

Cure male, sve se moje zvale;
s majkom stale, s menom noćevale!

33

NIKAD MU NIJE DOSTA PIĆA

Pi' ću pi' ću dok je u sudiću,
kad nestane, ja ću do mejane!

34

KUKAVSTVO MUŽA KOME JE ŽENA OBLJUBLJENA

Vino pije Mujo i Alile
na Udbini, na Turskoj krajini.
Pili vino nedilju danaka,
onda veli Mujo sa Udbine:

»Oj kaduno, moja virna ljubo,
evo ima nedilju danaka
da nas služiš vinon i rakijon,
još nas nisi vridna poslužiti!«

Kad kaduna riči razumiła,
ona ide u donje podrume
pa pomiša vino i rakiju,
opila je Muju i Aliju.
A ona se mlada dositila,
e, da nije čedo podojila.
Ona ode na gornje tavane
i podoji svoje čedo malo.
A kada je čedo podojila,
na prozor je glavu naslonila.
Ona gleda niz polje zeleno;
konja jaše neznana delija
na vraninu konju od megdana.
Pozna je ga, poznat ga ne može.
»Bože mijo, ko bi ono bijo?
Il je momče sa naše Udbine,
il je momče iz vlaških Kotara?»
To ne bilo momče iz Udbine,
nego momče iz vlaških Kotara,
po imenu Pere Mrkonjića.
Kad je Pere kuli dolazija
i kaduni 'vako besidija:
»Oj kaduno, ljubo Mujagina,
je l' kod kuće Mujo i Alile?»
Ona o njima pravo kazivala:
»Opila san Muju i Alila,
e, spavaju na meku dušaku.«
Kada Pere riči razumi ja
ide kuli na gornje tavane.
Uiti bulu po svilenu pasu
pa je baca junak na dušake:
gri, ljubi kano prijatelja,
gri, prči kano dušmanina.
E, kada joj lice oblubija,
ovako je Pere besedija:
»Oj kaduno, ljubo Mujagina,
nemoj kazat Muji ni Alilu,
e, da sam ti danas do'odija
i da san ti lice oblubija.«
Bula mu se pravo zaklinjaše:
»Tvrđa vira nego kamen-kotara!
Ode Pere u Ravne kotare,
osta bula na kuli ljubljena.

Kad svanulo i sunce granilo,
probudi se Mujo iz Udbine
pa kaduni svojoj besidija:
»Oj kaduno, draga dušo moja,
svako si mi jutro do' odila,
u postelju kavu donosila
i u kući vatru naložila,
a jutros te, virna ljubo, nema!
A što su ti oči pomučene,
a što su ti vlasi izmršene?»
Kaduna mu baca bacanije:
»O moj Mujo, moje srce milo,
do pol noći sitan vezak vezla,
od pol noći zaboli me glava,
pa ti nisam mogla do' ođiti,
ni u kući vatru naložiti,
u postelju kavu donositi.«
Mujo se je jadu dositija
i uze ja trojstruku kandžiju.
Kuca bulu po svilenom pesu;
kud je kuca, tuda koža puca,
ispod kože crna krvca liva.
Kad kaduni muka dodijala
ovako je Muji besedila:
»Ne udri me, otpala ti ruka,
obljubi me Pere Mrkonjića!
A kad Mujo riči razumi ja,
ode Mujo na gornje tavane,
dovati se divit i artije
pa napisa listak knjige bile,
pa je šalje Peri Mrkonjića:
»Ej, diđijo, Pere Mrkonjića,
dođi meni na megdan junački
pod Kunaru na rosnu poljanu
u nedilju koja prva dođe.
Čiju ćeš ti ljubu oblubiti,
moje dvore očeš porobiti?!«
Kad se Pere knjige dobavija,
knjigu štije a na nju se smije,
pa oprema sebe i dorina.
Ode Pere na rosnu poljanu.
Čeka Pere nedilju danaka,
a ni Muje ni od njega glasa.

Srce mi se u ljubavi kupa,
za tri dana ne čujem da lupal

ŽENA GA I SESTRA
IZBAVILE SIGURNE SMRTI

Ili grmi il' se zemlja trese,
il' se ore niz planine stine,
il' planine u debelo more?
Niti grmi, nit se zemlja trese,
nit' se ore niz planine stine,
nit' planine u debelo more,
šamluk čini vezir u Ostrugu,
jer je vredna roblja zarobijo
baš junaka Sinjanin Gavrana,
opaljuje — gusle, davorijo —
svakog dana po trista topova.
Zapovidi svoje virne sluge:
»Udarite gvožđe na Gavrana,
bacite ga u zidar-tamnicu!«
Hitro su ga poslušale sluge,
udariše gvožđe na Gavrana;
na vrat alku sindžir gvožđe teško
koja tegli osandeset tuka,
a na noge njegve udariše.
Baciše ga u zidar-tamnicu.
Prođe dana i sedan godina
da tamnuje Gavran u Ostrugu.
Ljuto cvili, teško jadikuje,
po Ostrugu tužba odjekuje
ter veziru po bojali kuli.
Njega vezir vadi iz tamnice;
kakav li je, žalosna mu majka!
Kosa mu je, stere je ko dušek,
brada mu je do svilena pasa,
nokti su mu, orati bi moga.
Pa besidi Sinjanin Gavrane:
»Jol mi kaži tvrde otkupure,
jol mi sici sa ramena glavu,
što san dura, durati ne mogu!«
Besidi mu Ostrudžan vezire:
»Čuj kurviću, Sinjanin Gavrane,
ja ću tebi cinu pokazati;
iz podruma bile kule tvoje
oba konja Modra i Sivaja,
na kojim si, kurvino kopile,
na kojim si megdan odnosijo
za dvadeset i tri godinice.
Tu se momak podgojio nije
koga nisi, svinjo, pogubio,
nit se cura mogla podgojiti

koju nisi za roblje odvejo.
Svu si zemlju Tursku sirotijo
a kaursku zemlju okitijo.
I još ću ti cinu pokazati;
a i Mandu, virnu ljubvu tvoju
koja prvo Turkinja je bila
pa je jesi, svinjo, pokrstijo
uzejo sebi za ljubovcu!«
Progovara Sinjanin Gavrane:
»Neću dati Modre ni Sivaja,
neću dati virne ljube svoje,
makar ovdje kosti ostavijo,
već mi daji divit i artiju,
oću sitnu knjigu opraviti,
a na ruke mojoj staroj majci;
nek prodaje zemlju oko ku'e,
nek s udaje virna ljubva moja,
mene kuća nikad vidit neće.«
Vezir biše za boga znajaše
i dade mu divit i artiju.
Kad je Gavran knjigu napravijo
onda dade knjigu knjigonoši:
»Nosi knjigu Sinju bijelome,
ja ti nemam da ti knjigu platim,
platit će je moja stara majka.«
Ode momak i knjigu odnese.
Kada dođe dvoru Gavranovu,
kad pred kulom Gavranova majka
te joj dade list knjige bijele,
njemu stara deset mađarija.
Ode stara uz visoku kulu,
opazi je nevistica mlada,
besidi joj nevistica mlada:
»Oklen knjiga, moja stara majko?
Nije l', majko, knjiga od junaštva,
(zove l' kogod) na megdan Gavrana?
Od Gavrana glasa ni glasnika,
puni', majko, sedam godin dana!«
Pa joj stara knjigu dodavala.
Uči knjigu Gavranova ljubva;
kad vidila što joj knjiga kaže,
svekrvici svojoj progovara:
»Evo, knjiga, moja stara majko,
evo knjiga našoga Gavrana,
eno njega u Ostrugu gradu,

u tamnici ostruškog vezira!«
 Štono biše mudra i pametna;
 od tri paše biše dovatila,,
 od tri paše trije buruntije,
 cara pečat biše dobavila,
 pa oprema sebe i zavice.
 Po tursku su konje osedlali
 što sedlaju carove delije:
 seka Jeka Modru debeloga
 a Sivaja Gavranova ljuba.
 A, nu vidi ljube Gavranove;
 na Sivaju noge prikrstila
 pa po tursku čibuk zapahila
 i odoše pod Ostruga bila.
 Kad su bili pod Ostruga bila,
 opaziše vezirove sluge
 pa kazuju Ostružan veziru:
 »Eto idu carove delije!«
 Progovara Ostružan vezire:
 »Izidište — gujo, đavorijo —
 povatajte debele konjove,
 ja konjove u tople podrumе,
 a vi njizi na gornje tavane!«
 Hitro sluge jesu izlazile
 da vataju debele konjove.
 Progovara Gavranova ljuba:
 »A di vam je Ostružan vezire?
 Nek iziđe pod bijelu kulu!«
 Te se sluge natrag povratile,
 te kazuju Ostružan veziru.
 Dok izade Ostružan vezire,
 besidi mu Gavranova ljuba:
 »Znaš, vezire, ni bog te ne znao,
 posla nas je naš čestiti care
 iz Stambola, grada bijeloga.
 Traži, pobre po cilome carstvu,
 za nj je čujo vode u Ostrugu
 a u tvojoj tanjenoj tamnici.
 Ako njega ne nađemo živa,
 dat ćeš svoju za njegovu glavu.«
 Progovara Ostružan vezire:
 »Nemojte mi voditi Gavrana,
 evo vami po Ostruga moga.
 Svoj je turskoj viri dodijao,
 svu je zemlju tursku sirotijo
 a kaursku zemlju okitijo.
 Tu se momak podgojio nije
 koga svinja pogubila nije,
 nit se cura mogla podgojiti

koju nije za roblje odvejo.«
 A, nu, vidi Gavranove ljube
 te mu dade plesku uz obraza.
 Kako ga je lako udarila,
 pukoše mu obe jagodice,
 dva ga mlaza krvi su probila.
 »Donesi mi od tamnice ključe,
 jer se nećeš nanositi glave!«
 Donese joj od tamnice ključe
 te otvori tanjenu tamnicu,
 iz tamnice izvadi Gavrana.
 Kakav li je žalosna mu majka!
 Kosa mu je — stere je poda se,
 brada mu je do svilena pasa,
 nokti su mu, orati bi moga!
 Te dobavi tri berbera mlada;
 jedan mije, drugi bradu brije,
 a treći mu nokte odrizuje.
 Sinu Gavran kano sunce žarko.
 Kad ugleda Modru i Sivaja,
 odjekuje iz srdašca svoga:
 »Jao meni, Modro i Sivaje,
 di u turske upadašte ruke!«
 Podrzuje Sivaj od megdana
 jer poznaje gospodara svoga.
 Kad to vidi Gavranova ljuba,
 da se Gavran ositio nije,
 'na prosiplje vrane pletenice,
 ne bi li se Gavran ositijo.
 Na nje Gavran ni gledati neće,
 podjekuje iz srdašca svoga.
 »Jao meni, Modro i Sivaje,
 di u turske upadašte ruke!«
 Kad to vidi Gavranova ljuba,
 skide burmu s svoje desne ruke,
 na kojoj je — gujo, đavorijo —
 obilježje Sinjanin Gavrana,
 onda baci na krilo Gavranu.
 Kad ugleda Sinjanin Gavrane,
 progovara Sinjanin Gavrane:
 »Bože mili, na svem tebi vala,
 otkud ovde virna ljuba moja?«
 A, nu, vidi Gavranove ljube,
 ona uze oštru alamanku
 p' onda ode uz visoku kulu
 pa veziru odsiječe ruku.
 Pa uzimlje od podruma ključe
 pa izvede vitku bedeviju

pa je dade svojoj zaovici.
Ona jaše Modru debeloga
a Sivaja Sinjanin Gavrane.
Do' odaše Sinju bijelome.

Tako j' žena iskupila muža.
Nek se priča u potonje vrijeme,
dok je boga i dok je svijeta,
a mi da smo zdravo i veselo!

PJESME, KAZIVAČI I VARIJANTE PJESAMA

(Tko su bili zapisivači ovih pjesama i kako im se zovu zbirke iz kojih su ove pjesme uzete, može se vidjeti u »Uvodnoj riječi« na str. 119.)

Br. 1: Glavice, 20. V 1965., Kazivao: Jozo Modrić, rođ. 1883. u Glavicama. Nešto malo pismen. Seljak.

Publicirane varijante: S. Grčić, Sinjske narodne pjesme. I, Split, 1920. Uvod, str. XV.

Rukopisne varijante: M. Bošković-Stulli, Folklorna građa Sinjske krajine. 1965. INU br. 751; br. pjes.: 17 (Dicmo), jedan dio uvoda koji je u mom izboru otpao; M. Bošković-Stulli: ista zbirka: br. pjes.: 21 (Jabuka), djelomično nalik na ovu.

Br. 2: Hrvace, 21. V 1965. Kazivala Luce Šarić rođ. Djačić, rođena 1888. u Hrvacama. Pozna pojedina slova abecede ali je zaboravila čitati. Seljakinja. Neka-dašnja učenica književnika Dinka Šimunovića.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. I (Beč, 1841), Beograd, 1953. Izd. Prosvete. Br. pjes.: 436 (nije označeno otkuda je), br. pjes.: 437 (od Dubrovnika); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. VII, Zagreb, 1929. Izd. MH. Br. pjes.: 82 (Novi Mikanovci, Slavonija) i 207 (Popovo Polje, Hercegovina).

Rukopisne varijante: Ivan Ivančan, Folklor Sinjske krajine. 1965. INU br. 746. U odjeljku »Stihovi«: br. pjes.: 1, treći dvostih (Otok). Možda početak pjesme u mom izboru.

Br. 3: Radošić, 22. V 1965. Kazivala Mara Marković rođ. Bogdan, rođena u Glavicama. Stara 83 godine. Nepismena. Seljakinja.

Rukopisne varijante: A. F. Alačević, Narodne pjesme iz Drvenika. 1820—1860. MH br. 177. Br. pjes.: 33; O. Delorko, Narodne pjesme s otoka Šolte i Čiova. 1960. INU br. 356; pjes. br.: 104: Isti, Narodne pjesme iz Dubrovačkog primorja. 1963. INU br. 421; br. pjes.: 128 (Hodilje); M. Bošković-Stulli, Folklorna građa otoka Hvara. 1965. INU. Zbirka još nije sređena.

Br. 4: Isto mjesto, isti nadnevak, ista kazivačica.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. I itd. Br. pjes.: 342 (iz Sinja), 343 (nije označeno otkuda je), 344 (isto); Isti, Srpske narodne pjesme, knj. V, Biograd, 1898. (Državno izdanje.) Br. pjes.: 653 (nije označeno otkuda je), 654 (isto) i 655 (isto); F. Š. Kuhač, Južnoslovenske narodne popijevke. Knjiga IV, Zagreb, 1881, br. pjes. 1532 (Biečići, Dalmacija); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. V, Zagreb, 1909 izd. MH. Br. pjes. 170 (Rozdanik, Požeška županija), 171 (otok Šipan), 172 (Sutjeska, Bosna), 175 (Stari Jankovci, Slavonija) i 177 (Split); G. Gesemann, Erlangenski rukopis starih srpskohrvatskih narodnih pjesama. Srijemski Karlovci—Beograd, 1925. Pjes. br.: 65 (negdje iz Hrvatske); O. Delorko, Zlatna jabuka, II knj. Hrvatskih narodnih balada i romanca. Zagreb, 1956. Br. pjes.: 44 (Olib, Dalmacija).

Rukopisne varijante: B. Grgić, Narodne pjesme iz okolice Imotske (Dalmacija). 1881. MH br. 181. Pj. br.: 91 (Grab); J. Bezić Muzički folklor Sinjske krajine. Tekstovi 1955. INU br. 762. Br. pjes.: 97 (Radošić), nešto malo drugačija varijanta iste kazivačice kao i u mom izboru. Vremenska razlika zapisa oko pet mjeseci. Pjesma u izboru je zapisana 22. V 1965, a ova njezina inačica 16. X iste godine.

Br. 5: Isto mjesto, isti nadnevak i ista kazivačica kao i u pjesmi br. 2 mog izbora.

Rukopisne varijante: J. Šetka, Zbornik hrvatskih narodnih pobožnih pjesama. 1954. INU br. 210. PN br. pjes.: 76 (Otok); Š: br. pjes.: 497 (Gala), 531 (Glavice) i 574 (Hrvace).

Br. 6: Sinj, Podvaroš, 24. V 1965. Kazivala Mara Ugrin, rođ. Breko, rođena 1914 u Sinju, Podvarošu. Pismena. Domaćica.

Rukopisne varijante: M. Pavlinović, Zbirka narodnih pjesama iz Dalmacije i drugih krajeva. MH br. 28, pjes. br. 1327 (Petrovo Polje, Dalmacija); J. Šetka, Zbornik hrvatskih narodnih pjesama itd. PN: br. pjes.: 244 (Glavice); O. Delorko, Narodne pjesme iz Sinja te s jednog dijela otoka Hvara. 1965. INU br. 728, br. pjes.: 53 (Brnaze).

Br. 7: Isto mjesto, isti nadnevak, isti kazivač kao i u pjesmi br. 1 mog izbora.

Publicirane varijante: S. D. Karaman, Marjanska vila. Spljet, 1885, str. 36 »Najteža kletva« (Split) i str. 39 »Djevojčino proklinjanje« (isto); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. V itd. Br. pjes.: 94 (Ugljani kraj Sinja), 97 (Smokvica, otok Korčula).

Rukopisne varijante: I. Ivančan, Folklor Sinjske krajine. 1965. itd. Br. pjes.: 15 (Maljkovo, Alfiri) i br. 19 (isto).

Br. 8: Sinj, Podvaroš, 24. V 1965. Kazivao Jozo Vrdoljak, rođen 1905. u Sinju, Podvarošu. Težak. Pismen.

Rukopisne varijante: J. Milićević, Folklor Sinjske krajine. 1965. INU br. 758. Br. pjes.: 45 (Velić).

Br. 9: Isto mjesto, isti nadnevak, isti kazivač kao i u prethodnoj pjesmi.

Publicirane varijante: F. Ž. Donadini, Čobanske pjesme. Pokupio po Ravnim Kotarima Dubrovnik, 1913. Br. pjes.: 117. Izgleda samo početak mog primjera.

Br. 10: Sinj, 24. V 1965. Kazivala Kata Ivić, rođ. Vuka, rođena 1901. u Turjacija. Pismena. Seljakinja. Živi u Brnazama.

Br. 11: Suvač, 25. V 1965. Kazivala Mile Božić, rođ. Župić, rođena 1909. u Sinju, Podvarošu. Pismena. Seljakinja.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. I itd. Br. pjes.: 667 (nije označeno otkuda je); Isti, Srpske narodne pjesme. Knj. V itd. Br. pjes.: 675 (nije označeno otkuda je); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. V itd. Br. pjes.: 153 (Roždanik kraj Novske); V. Žganec, Hrvatske narodne pjesme. Kajkavske. Zagreb, 1950. Izd. MH. Br. pjes.: 363 (iz različitih mjesta u bližoj i daljoj okolini Zagreba); O. Delorko, Hrvatske narodne balade i romance. I. knjiga. Zagreb, 1951. Br. pjes.: 96 (Košutarica); Isti, Narodne lirске pjesme. Zagreb, 1963. Pet stoljeća hrvatske književnosti, Knj. 23 Rr. pjes.: 198 (Bosna) i Isti, Narodne epske pjesme. I, Zagreb, 1964. Pet stoljeća hrvatske književnosti. Knj. 24. Br. pjes.: 42 (Žirje, otok kraj Šibenika).

Rukopisne varijante: O. Delorko, Narodne pjesme iz Sinja itd. Br. pjes.: 26 (Radošić).

Br. 12: Košute, 26. V 1965. Kazivala Jerka Žuljević, rođena u Grabu. Stara oko 60 godina. Nepismena. Seljakinja.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. I itd. Br. pjes.: 730 (iz Sinja); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. V itd. Br. pjes.: 179 (Ledinac, Hercegovina); Isti, Hrvatske narodne pjesme. Knj. VII itd. Br. pjes.: 422 (Čaglić kraj Lipika); O. Delorko, Sinjske pjesme iz I Vukove knjige i neke njihove kasnije nađene varijante. Narodna umjetnost, knj. III, Zagreb, 1964—65, str. 10 (varijanta je iz Brušana kraj Gospića).

Rukopisne varijante: J. Tripalo, Narodne pjesme iz sela Dicma. 1896. MH br. 118. Br. pjes.: 9.

Br. 13: Otok, 18. X. 1965. Pjevao Ante Kevo, rođen 1904. u Otoku.

Br. 14: Sinj, 16. X 1965. Kazivao Petar Levatin, rođen 1935. u Sinju. Službenik.

Br. 15: Zagreb, 30. XI 1965. Kazivao Nikola Sikirica, rođ. 1901. u Jabuci kraj Sinja gdje i sad živi. Narodni pjesnik i prvoborac Sinjske krajine. Pismen. Samouk.

Publicirane varijante: N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. V itd. Br. pjes.: 180 (Gornja krajina); O. Delorko, Narodne lirске pjesme itd. Br. pjes.: 75 (Žirje, otok kraj Šibenika).

Br. 16: Isto mjesto, isti nadnevak i isti kazivač kao i prethodnoj pjesmi.

Publicirane varijante: N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. VII itd. Br. pjes.: 459 (iz Dalmacije) i br. 488 (Barevo, Bosna).

Rukopisne varijante: O. Delorko, Narodne pjesme iz Sinja itd. Br. pjes.: 44 (Sinj, Podvaroš); M. Bošković-Stulli, Folklorna građa Sinjske krajine itd. Br. pjes.: 17 (Dicmo), jedan dio uvoda koji je u mom izboru otpao; J. Miličević, Folklor Sinjske krajine itd. Br. pjes.: 43 (Velić), prvi dio pjesme.

Br. 17: Isto mjesto, isti nadnevak i isti kazivač kao i u prethodnoj pjesmi.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. I itd. Br. pjes. 736 (nije označeno otkuda je); Isti, Srpske narodne pjesme. Knj. V itd. Br. pjes.: 494 (nije označeno otkuda je), br. 495 (isto); F. Kurelac, Jačke. Zagreb, 1871. Br. pjes.: 447 (Parapatičev Brig); M. Laginja, Hrvatske narodne pjesme, što se pjevaju po Istri i na Kvarnerskih otocih: Trst, 1879. Pjes. br. XXII, I, junčke (Premantura), drugi dio pjesme, br. XI, II, ženske (Dobrnj, otok Krk) br. LXVIII, II, ženske (otok Cres), drugi dio pjesme; S. D. Karaman, Marjanska vila itd.: str. 24—26, »Senjanin i ljepa Mandalina« (Split); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. VI, Zagreb, 1914. Izd. MH. Pjes. br.: 35 (Odvorac, Slavonija), 36 (Grahovo, Bosna), 37 (Povlja, otok Brač), 39 (Makarsko primorje), djelomično nalik na ovu; Isti, Hrvatske narodne pjesme. Knj. X, Zagreb, 1942. Izd. MH. Pjes. br.: 20, str. 41—42 (Hercegovina), djelomično nalik na ovu; V. Bersa, Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije). Uredili, B. Širola i V. Dukat. Zagreb, 1944. Pjes. br. 373 (Tijesno, otok Murter) i 374 (Stari Grad, otok Hvar); V. Žganec, Hrvatske narodne pjesme. Kajkavske itd. Pjes. br.: 209 (Vrhovac kod Ozlja, okolica Karlovca) i br. 366 (Đurđevac, Podravina); O. Delorko, Zlatna jabuka, II knj. itd. Pjes. br.: 84 (okolica Pakraca, Slavonija); Isti, Narodne lirske pjesme itd. Pjes. br. 11 (Hrvatsko primorje).

Br. 18: Isto mjesto, isti nadnevak i isti kazivač kao i u prethodnoj pjesmi.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. V itd. Pjes. br. 283 (nije označeno otkuda je); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme, knj. V, Zagreb, 1909. Izd. MH. Pjes. br.: 115 (Bosna), djelomično nalik mome primjeru; Friedrich S. Krauss, Tausend Sagen und Märchen der Südslaven, Bd. I Leipzig, 1914., priča br. 83 (siže o opakoj svekrvi donesen u prozi).

Br. 19: Isto mjesto, isti nadnevak, isti kazivač kao i u prethodnoj pjesmi.

Rukopisne varijante: iste kao i pjesmi br. 3 ovoga mog izbora.

Br. 20: Glavice, 1953. Kazivao Stipe Romac.

Br. 21: Sinj, Podvaroš, 1953. Pjevao uz gusle Jozo Vrdoljak. (Vidi daljnje podatke o njemu u bilješki br. 8 ovoga mog izbora.)

Publicirane i rukopisne varijante: iste kao i pjesmi br. 16 ovoga mog izbora.

Br. 22: Isto mjesto i isti pjevač kao i u prethodnoj pjesmi.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. V itd. Pjes. br.: 640 (nije označeno otkuda je), 641 (isto) i 642 (isto); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. VI itd. Pjes. br.: 115 (Bosna); G. Gesemann, Erlangenski rukopis starih srpskohrvatskih narodnih pesama itd. Pjes. br. 4 (negdje iz Hrvatske).

Rukopisne varijante: O. Delorko, Narodne pjesme iz Sinja itd. Pjes. br.: 6 (Glavice).

Br. 23: Turjaci, 1965. Kazivala Ana Budimir. Ta se dva stiha pjevaju u kolu.

Br. 24: Jabuka, 1965. Kazivao Nikola Sikirica. (Vidi daljnje podatke o njemu u bilješki uz pjesmu br. 15 ovoga mog izbora.)

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. I itd. Pjes. br.: 682 (od Dubrovnika); I. A. Kaznačić, Vienac gorskog i pitomog cvijetja. Dubrovnik, 1882, 2. izd., pjes. na str. 201—202 (nije označeno otkuda je); N. Andrić, Hrvatske narodne pjesme. Knj. VII itd. Pjes. br.: 332 (otok Šipan) i V. Žganec, Hrvatske narodne pjesme. Kajkavske. Zagreb, 1950. Pjes. br. 51 (okolica Jas-trebarskoga).

Rukopisne varijante: O. Delorko, Narodne pjesme iz okolice Drniša i Trogira. 1959. Rkp. zb. INU br. 326. Pjes. br.: 31 (Gradac kod Drniša).

Br. 25: Isto mjesto i isti kazivač kao i u prethodnoj pjesmi.

Br. 26: Jabuka, 14. X 1965. Pjevao Vice Grubišić, rođ. 1897. u Jabuci. Pismen. Neko vrijeme radio u Belgiji kao rudar.

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. II (Lipiska, Leipzig, 1823), Beograd, 1953. Izd. Prosvete. Pjes. br.: 88 (iz Hercegovine); O. Delorko, Narodne epske pjesme. Knj. I itd. Pjes. br. 22 (Petrača, Župa dubrovačka).

Rukopisne varijante: O. Delorko, Narodne pjesme iz Sinja itd. Pjes. br.: 56 (Suvač).

Primjedba: I publicirane i rukopisne varijante ove pjesme u stanovitom su srodstvu sa sadržajem pjesme br. 29 pa utoliko i za nju u neku ruku vrijede iste inačice.

Br. 27: Isto mjesto, isti nadnevak, ista kazivačica kao i pjesmi br. 6 ovoga mog zbora.

Br. 28: Košute, 26. V 1965. Kazivala Jaka Mastelić, rođ. Latinac, rođena 1905. u Trilju. Nepismena. Seljakinja

Br. 29: (Dicmo Sušci), 21. X 1965. Kazivao Dujo Bešker, rođ. 1880. u Dicmu (Sušcima). Pismen. Samouk. Zidar. Nekad je bio vrlo dobar guslar.

Publicirane varijante: F. Š. Kuhač, Južno-slovenske narodne popievke. Knj. IV, Zagreb, 1881. Pjes. br.: 1520 (Crnogorsko primorje); K. Hoermann, Narodne pjesme muhamedovaca u Bosni i Hercegovini. Knj. II, Sarajevo, 1889. Pjes. br.: LIII (Foča, Bosna); M. Šunjić, Narodne pjesme iz Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 1925. 2. izd. Pjes.: Pisma Primorca Tadije, str. 17—25 (Travnik, Bosna), Ženidba Ilije Smiljanića, str. 90—97 (Bosna); G. Gesemann, Erlangenski rukopis starih srpskohrvatskih narodnih pesama itd. Pjes. br.: 138 (negdje iz Hrvatske), djelomično nalik na ovu; junak koji djevojkicu kršćanku otme jest musliman, br. 160 (negdje iz Hrvatske); S. Kutleša, Junačke narodne pjesme iz Imotske krajine. Šibenik, 1939. Pjesma: str. 17—24, Ženidba Kosić kapetana (Gornji Vinjani, okolica Imotskoga), str. 97—108, Senjanin Tadija (isto), str. 110—115, Pisma Smiljanić Ilije (isto) itd.; S. Grčić, Senjanin Ivan. Narodne pjesme. Zagreb, 1943. Pjes. str. 71—80, Ženidba Senjanin Tadije iz Budima (Potravlje, okolica Sinja); O. Delorko, Narodne epske pjesme. Knj. I itd. Pjes. br.: 36, Kaprije, otok blizu Šibenika).

Rukopisne varijante: B. Glavić, Narodne pjesme iz Dalmacije. 1865—1885 i 1887. Rk. zbir. MH. br. 179. Pjes. br.: 179; S. Grčić, Sinjske narodne pjesme III, 1943. Rkp. zbir. INU br. 363. Pjes. br.: XV i XXIII; O. Delorko, Narodne pjesme iz Sinja itd. Pjes. br.: 47 (Brnaze); J. Bezić, Muzički folklor Sinjske krajine. Tekstovi. Itd. Pjes. br.: 9 (Glavice), možda početak pjesme u mom izboru, br. 175 (Otok), nalik na pjesmu o kojoj je riječ u stanovitim njezinim djelovima; J. Milčević, Folklor Sinjske krajine itd. Pjes. br.: 46 (Otok).

Primjedba: Više pjesama o ženidbama za kojih dolazi do krvavih obračuna između svatova i onih koji ih napadaju nalazi se i u publiciranim zbirkama S. Grčića. Takvi su, napr., u I knjizi »Sinjskih narodnih pjesama« ovi radovi: br. II (Ženidba Pletikose Pavla), br. III (Ženidba Luke Barjaktara), br. VI (Ženidba Uskok Radojice od Grčića), br. X (Ženidba Nukić Useina) i još neke, a u II knjizi »Kotarske narodne pjesme« napr., br. 3 (Ženidba Petra Mrkonjića) itd.

Br. 30: Maljkovo, zaselak Alvir, 11. VIII 1965. Kazivala Cvita Vučković, rođ. Alvir, rođ. 1911. u Alvirima, zaseoku Maljkova.

Br. 31: Otok, 9. VIII 1965. Kazivao Andrija Živić, rođen 1901. u Otoku.

Rukopisne varijante: O. Delorko, Narodne lirске pjesme itd. Pjes. br. 136 (Grohote, otok Šolta), djelomično nalik na ovu.

Br. 32: Isto mjesto, isti nadnevak, isti kazivač kao i prethodnoj pjesmi.

Br. 33: Isto mjesto, isti nadnevak, isti kazivač kao i pjesmama 31 i 32 ovoga mog izbora.

Br. 34: Isto mjesto, isti nadnevak i isti pjevač kao i pjesmi br. 26 ovoga izbora.

Br. 35: Hrvace, 11. VIII 1958. Kazivala Mara Stipanović, rođena Bulović. Stara 64 godine.

Br. 36: Bitelić, 20. X 1965. Pjevao uz gusle Jozo Đapić, rođ. 1902. u Biteliću. Pismen. Profesionalni pjevač narodnih pjesama-prosjak. (U nekim riječima ove pjesme vokal je o zamijenjen vokalom *a* i to u riječima *osondeset*, v. 21. st., *son* v. 34. st., i *sedon* v. 83. st., jer je taj vokal *o* nastao u navedenim riječima kao posebnost guslareva načina predavanja teksta a ne kao nešto što pripada samim navedenim riječima nezavisno o njegovu pjevanju).

Publicirane varijante: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Knj. III itd. Br. pjes. 49 (nije označeno otkuda je). Nije cjelovita, nedostaje joj nešto stihova; I. Jukić i F. Martić, Narodne pjesme bosanske i hercegovačke. Osijek, 1858, pjes. br. 35; F. Š. Kuhač, Južno-slovenske narodne popievke, Knj. IV itd. Pjes. br. 1524, prva pjesma (Sinj); S. Grčić, Sinjske narodne pjesme. I, Split, 1920. Pjes. br.: XVII; O. Delorko, Hrvatske narodne balade i romance. I knjiga itd. Pjes. br.: 15 (iz Istre).

Rukopisne varijante: O. Delorko, Narodne pjesme s otoka Brača. 1967. INU br. 764, pjes. br. 78. Umjetnički najbolja od svih navedenih inačica uključivši među njih i primjer mog izbora.

RJEČNIK

- alamanka*, (tal.), sablja kovana u Njemačkoj
- aršin*, (tur.), lakat, rif, stara mjera za dužinu
- ator*, *hator* (ar.), naklonost
- bacanije bacati*, odgovarati
- bēñ*, (tur.), zaista, jamačno
- berekin* (tal.), deran, vragolan, obješenjak
- beša*, zipka
- bojali kula*, bojadisana šarena kula
- breša*, puška načinjena u Bresciji (Italija)
- burma*, (tur.), vjenčani prsten
- buruntija*, (tur.), pismena zapovijed vezirova, pašina ili valijina
- daidža*, (tur.), ujak
- dilber*, (tur.), lijep, krasan
- dota*, (tal.), miraz, prćija
- durati*, (tal.), trajati, trpjeti
- đidija*, (tur.), junak
- fortica*, (tal.), tvrđava
- gajtan*, (tur.), predena ili pletena vrpca što služi za porublivanje ili za ukras
- gleveta*, valjda pogreškom leventa, (tur.), vojnik
- ižinjeti*, (od tal. riječi *ingeg narsi*), trsiti se, smišljati
- jačerma*, (tur.), dio muške nošnje, (tur.) (s) prsna prednja
- ukrašen gajtanima
- javiti*, zvati, dozivati
- kaduna*, (tur.), gospođa, dama
- kar*, (od talijanske riječi *carro*), teretna kola
- kolo*, kotač
- krtol*, košara
- mađarija*, zlatnik kovan u Mađarskoj
- mejana*, mehana, (tur.), krčma, gostionica
- odđirati*, (tal.), otkočiti
- ora ti je*, hora ti je, vrijeme ti je, čas ti je, doba ti je
- mušterija*, udvarač, zaručnik
- ordija*, (tur.), tabor, vojska, obično turska
- otoč*, otoič, otoič, malo prije, netom
- pier*, (od tal. riječi *pietra preziosa*), dragi kamen
- podvornica*, posjed
- sinija* (tur.), stol
- snimiti*, skinuti
- sofra*, (tur.), stol, trpeza
- šapori*, razgovori vođeni šapatom
- šegati se*, rugati se
- šemluk*, šenluk, (tur.), zabava, vesele
- zakrikati*, (tal.) zakočiti
- zamoč*, zabit
- zidar-tamnica*, zindan-tamnica, inače zindan znači na turskom tamnica, dakle tautologija

KAZALO PJESAMA PO POČETKOM STIHA

FN

<p>Ajde, nevo, da žanjemo (br. 27)
 Al da vidiš ljube Kraljevića (br. 18)
 Biži, biži, Irudice (br. 6)
 Bukovino, moj debeli lade (br. 31)
 Cure male, sve se moje zvale (br. 32)
 Grlčica proju brala (br. 24)
 Gusle moje, moja davorijo (br. 1)
 Ili grmj il se zemlja tresе (br. 36)
 Izvir voda izvirala (br. 5)
 Kolika je rika do Ribnika (br. 17)
 Lastavice, sjaju ti se krila (br. 13)
 Leti soko povr' Sarajeva (br. 2)
 Majka Maru za Ivana dala (br. 11)
 Oj divojko, tri ti bora tvoja (br. 30)
 Oj Nevenko, moj Nevenko (br. 25)
 Ovce pase Jelina divojka (br. 4)
 Ovce pase šuićkinja Mara (br. 12)
 Paji ,buj i u zlaćenoj beši (br. 10)
 Pi' ću pi' ću dok je u sudiću (br. 33)</p> | <p>Počet ćemo pismu od junaka (br. 29)
 Proće goru jabukovu (br. 20)
 Sinoć majka oženila Marka (br. 3)
 Sinoć se je Marko oženija (br. 19)
 Skoči, mala, od stine do stine (br. 23)
 Split se fali srebron pa i zlaton
 (br. 8)
 Srce mi se u ljubavi kupa (br. 35)
 Što su danas ižinjele mlade (br. 4)
 Šoto — roto zaklapalo (br. 28)
 Teško Splitu što je u dubini (br. 21)
 Teško ti se kiridžiji mladom (br. 16)
 U petak se Ivo razbolio (br. 7)
 Udovica tukla najmenika (br. 9)
 Vino pije Mujo i Alile (br. 34)
 Vozila se po suvu galija (br. 22)
 Vuk zavija u pećini stini (br. 26)
 Zito žela seja Ivanova (br. 15)</p> |
|--|--|

ZUSAMMENFASSUNG

VOLKSLIEDER AUS DER SINJER KRAJINA (LIEDER TRADITIONELLEN INHALTES)

Der Verfasser führt in seinem Begleitwort an dass, soweit bis jetzt bekannt ist, der erste Veröffentlichler von Volksliedern aus Sinj und seiner Umgebung Vuk Stefanović Karadžić war. Vuk hat nämlich 12 Lieder dieser Gegend veröffentlicht und diese Lieder erschienen im I., II. und III. Band seines Sammelwerkes *Srpske narodne pjesme*. Über den künstlerischen Wert, wie auch über die später gefundenen Varianten jener Lieder aus Sinj, die sich im ersten Band Vuk Karadžić's befinden, schrieb der Verfasser im Jahrbuch *Narodna umjetnost*, Band III, 1964/65, Seite 3—16.

Volkslieder aus Sinj oder dessen näherer und weiterer Umgebung enthält auch das Buch *Vienac uzdarja narodnoga*, das im Jahre 1861 in Zadar veröffentlicht wurde, ausserdem das grosse Sammelwerk F. Š. Kuhač *Južno-slovjenske narodne popijevke* (Zagreb, 1878—1881), dann das grosse veröffentlichte Sammelwerk der Matica hrvatska *Hrvatske narodne pjesme* (Band I—X, Zagreb, 1896—1942) u. zw. im V., VI. und VII. Band dieses Sammelwerkes, wie auch das Buch von Vladoje Bersa *Zbirka narodnih popjevaka iz Dalmacije* (Zagreb, 1944), sowie die Antologie von Tvrtko Čubelić *Lirske narodne pjesme* (Zagreb, 1963, vierte ergänzte Ausgabe) Die grösste Beachtung wurde den Liedern aus Sinj und seiner Umgebung zuteil von Stjepan Grčić. Als Folge seiner Bekanntschaft mit Božo Domnjak, einem vorzüglichen Volksliedkenner und Guslaren aus einem Dorfe nahe Sinj, gelang es ihm von diesem Manne so viele Volkslieder zu erfahren, dass er vier Bände veröffentlichen konnte (in den Jahren 1920—1943)

Nach dieser Rückschau auf das veröffentlichte Material, verweilt der Verfasser bei jenem das sich in handschriftlichen Sammlungen befindet und führt an erster Stelle die handschriftlichen Sammlungen der Matica hrvatska an (die in der Jugoslawischen Akademie der Wissenschaften und Künste deponiert sind). Die Autoren dieser Sammlungen sind: Mihovio Pavlinović, Bartuo Grgić, Filip Banić, Juraj Tripalo und Jeronim Šetka. Die ersten drei Sammlungen entstanden im XIX. Jh., die weiteren zwei im XX. Jh. Seine Auswahl für diese Arbeit, stellte der Verfasser aufgrund der handschriftlichen Sammlungen des Institutes für Volkskunst in Zagreb an. Diese Sammlungen stammen aus Aufzeichnungen von: L. Taš, N. Bonifačić Rožin, I. Ivančan, O. Delorko, M. Bošković-Stulli, J. Bezić und Milićević. Sie entstanden in den Jahren 1953, 1958 und 1965. Von den ausgewählten 36 Liedern sind nur einige episch. Der Verfasser teilte seine Auswahl in rein epische Lieder, Romanzen und Balladen, kurze Gebete, Erntelieder, Märchenlieder, Scherzlieder und Wiegenlieder. Einen separaten Teil bilden die Diptyche, worunter einige sehr treffliche sind.

Der Verfasser brachte eines der Lieder (Nr. 24) in Beziehung zu La Fontaines Fabel *La cigale et la fourmi* und zwei Romanzen (Nr. 3 und 19) zu dem französischen Volkslied *La porcheronne*, mit der Bemerkung dass die beiden Inhalte (denn die Romanzen 3 und 19 behandeln das gleiche Motiv), unter allen kroatischen Volksliedern, einzig in Dalmatien aufgefunden wurden.

Anschliessend an die Liedertexte, bringt der Verfasser Verzeichnisse der Sänger (Mittler) und der Aufzeichnungsorte, sowie ein Verzeichnis einer gewissen Anzahl von veröffentlichten und handschriftlichen Varianten dieser Lieder und ausserdem eine Anzahl von Erklärungen der weniger bekannten Wörter.

(Preveo Stjepan Stepanov)